

Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću

Bereš, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:864938>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Pedagogije i Povijesti (nastavnički smjer)

Monika Bereš

**Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za
povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2018.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Diplomski studij Pedagogije i Povijesti (nastavnički smjer)

Monika Bereš

**Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za
povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću**

Diplomski rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Polje: povijest

Grana: hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2018.

SAŽETAK

U radu se na temelju podataka iz matičnih knjiga krštenih 1722.-1736., 1738.-1753., 1753.-1771., 1771.-1823. župe Miholjac, u razdoblju od 1722. do 1800. godine, proučava ukupno kretanje krštenja. Na početku rada iznosi se kratak pregled razvoja povijesne demografije, uključujući i njezin razvoj u Hrvatskoj. Nakon toga, opisuju se matične knjige kao izvor za proučavanje povijesti stanovništva te počeci vođenja matičnih knjiga u Europi i Hrvatskoj. Slijedi opis matičnih knjiga krštenih župe Miholjac koje se čuvaju u Državnom arhivu u Osijeku, a korištene su kao temeljni izvor za ovaj rad. Nadalje, iznosi se kratak povijesni kontekst Donjeg Miholjca, okolice i župe Miholjac krajem 17. i tijekom 18. stoljeća. Objašnjava se pojam *kretanje stanovništva*, potom se definira i razmatra pojam *krštenja* te se iznosi njegovo značenje. Iznose se i osnovni kvantitativni podaci vezani za krštenja u župi Miholjac u 18. stoljeću, a potom i podaci o godišnjoj i mjesečnoj raspodjeli krštenja, o razdoblju između rođenja i krštenja te o spolnoj strukturi krštenih. Uz to, razmatraju se blizanci i trojke, njihov udio u ukupnom broju krštenih te nezakonita djeca. Na kraju slijedi zaključak, popis priloga te izvora i literature.

Cilj istraživanja je na temelju matičnih knjiga krštenih župe Miholjac pružiti saznanja o kretanju krštenja u župi Miholjac od 1722. do 1800. godine. Na taj se način prikazuju obilježja demografskog kretanja stanovništva župe Miholjac u 18. stoljeću.

KLJUČNE RIJEČI: povijesna demografija, matične knjige, župa Miholjac, stanovništvo, krštenje, 18. stoljeće

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Povijesna demografija.....	2
2.1. Dosadašnja istraženost povijesnodemografskih tema na području Hrvatske	3
3. Matične knjige kao izvor za proučavanje povijesti stanovništva	5
3.1. Specifičnosti u istraživanju matičnih knjiga	6
4. Počeci vođenja matičnih knjiga na području Europe i Hrvatske	7
5. Matične knjige krštenih župe Miholjac iz 18. stoljeća	10
6. Povijesni kontekst.....	12
6.1. Donji Miholjac i okolica krajem 17. i tijekom 18. stoljeća.....	12
6.2. Župa Miholjac krajem 17. i tijekom 18. stoljeća	13
7. Kretanje stanovništva.....	16
8. Obred krštenja	17
9. Godišnja raspodjela krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.	19
10. Mjesečna raspodjela krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.....	26
11. Razdoblje između rođenja i krštenja.....	30
12. Spolna struktura krštenih.....	32
13. Blizanci i trojke	37
14. Nezakonita djeca	41
15. Zaključak.....	43
16. Popis priloga.....	45
17. Popis izvora i literature	46
17.1. Popis neobjavljenih izvora	46
17.1. Popis objavljenih izvora	466
17.3. Popis literature	46
17.4. Popis izvora s interneta.....	46

1. UVOD

Tema ovog rada, pod naslovom *Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću*, su matične knjige krštenih 1722.-1736., 1738.-1753., 1753.-1771., 1771.-1823. župe Miholjac koje služe kao izvor za proučavanje demografske povijesti donjomiholjačkog društva u 18. stoljeću, odnosno od 1722. do 1800. godine. Rad se temelji na opisu i analizi matičnih knjiga krštenih iz 18. stoljeća. Na početku rada iznosi se kratak pregled razvoja povijesne demografije kao znanstvene discipline te se ukratko prikazuju rezultati dosadašnjih istraživanja povijesne demografije na području Hrvatske, a potom se nabrajaju najvažniji autori koji istražuju povijesnodemografske teme. Slijedi prikaz matičnih knjiga kao izvora za proučavanje povijesti stanovništva te se ističe njihova važnost kao povijesnog izvora. U sklopu toga iznose se i specifičnosti u radu s matičnim knjigama. Slijedi kratak pregled početaka vođenja matičnih knjiga na području Europe i Hrvatske te se iznose glavne karakteristike toga razdoblja. Opisuje se izgled i struktura zapisa u matičnim knjigama, koje se čuvaju u Državnom arhivu u Osijeku. Slijedi kratak prikaz povijesti Donjeg Miholjca, njegove okolice i župe Miholjac krajem 17. i tijekom 18. stoljeća. Definira se pojam *kretanje stanovništva* i objašnjava značenje sakramenta *krštenja*. U sljedećoj cjelini iznose se podaci dobiveni analizom matičnih knjiga – godišnja i mjesečna rapodjela krštenja, razdoblje između rođenja i krštenja te spolna struktura krštenih. Donose se podaci o blizancima i trojkama te njihov udio u ukupnom broju krštene djece u župi Miholjac u 18. stoljeću. Na kraju rada iznose se podaci o nezakonitoj djeci te neke specifičnosti vezane za bilježenje nezakonite djece u matičnim knjigama. Kvantitativni i statistički podaci prikazani su u grafikonima i tablicama. Nakon zaključka, slijedi popis priloga te izvora i literature.

Cilj ovoga rada je utvrditi i analizirati demografske podatke zabilježene u matičnim knjigama krštenih župe Miholjac u razdoblju od 1722. do 1800. godine. Zadaci rada su utvrđivanje ukupnog broja krštene djece za cjelokupno razdoblje od 1722. do 1800. godine u župi Miholjac te ukupnog broja krštene djece po desetogodišnjim i petogodišnjim razdobljima, počevši od 1731. godine. Jedan od zadataka bio je utvrditi spolnu strukturu krštenika te razdoblje proteklo od rođenja do krštenja, ukoliko je datum rođenja u matičnim knjigama zabilježen. Potom, zadatak je bio i odrediti ukupan broj i spolnu strukturu krštenih blizanaca i trojki te nezakonite djece, i njihov udio u ukupnom broju krštene djece. Korištene su kvantitativne, deskriptivne i statističke metode, a istraživanjem su dobiveni kvantitativni i statistički podaci.

2. POVIJESNA DEMOGRAFIJA

Demografija (lat. *demos* = puk, *graphein* = opisati)¹ je znanstvena disciplina koja, u užem smislu, proučava prostorni raspored stanovništva, prirodno kretanje stanovništva (natalitet i mortalitet), mehaničko kretanje stanovništva (migracije) te starosno-spolnu strukturu stanovništva. Predmet demografije, u širem smislu, omogućava sagledavanje uzajamne povezanosti i interakcije između dinamike stanovništva i društveno-ekonomskih promjena. Temelj predmeta demografije definiranog u širem smislu čini tzv. demografski razvitak.² Demografija je i društvena znanost koja proučava stanovništvo – njegovu veličinu, sastav, razvoj i opća obilježja promatrana prije svega s kvantitativnog aspekta. Demografija proučava i kvalitativnu stranu demografskih pojava – istražuje sadržaj demografskih procesa i njihovu uzročno-posljedničnu vezu s ekonomskim, socijalnim, biološkim i drugim čimbenicima.³

Znanstveni interes za demografiju može se pratiti još od vremena ranih ekonomista u 17. stoljeću, ali povijesničari su se tek sredinom 20. stoljeća, pod utjecajem razvoja demografije, geografije i ekonomskih znanosti, počeli više zanimati za stanovništvo kao znanstveno-istraživačku temu. Pokazalo se da je proučavanje međusobnog utjecaja povijesnih događaja i demografskih promjena iznimno važno za razumijevanje ukupnih povijesnih procesa. Tako je nastala povijest stanovništva, odnosno povijesna demografija.⁴

Iako oslonjena na demografiju, povijesna demografija pokazuje svoje posebnosti koje su vezane i uz osobine izvora iz kojih crpi svoje podatke i uz specifičnosti pitanja i problema vezanih uz predmet istraživanja povijesne znanosti, dakle uz prošlost.⁵ Povijesna demografija u središte istraživanja stavlja čovjeka iz prošlosti,⁶ a istraživači povijesne demografije istražuju brojne izvore koji su sadržavali važne podatke o povijesti stanovništva – oporuke, popise nastale radi prikupljanja poreza ili novačenja, brojne crkvene popise, ali i matične knjige.⁷

¹ Alica Wertheimer-Baletić, *Demografija, stanovništvo i ekonomski razvitak*, Informator, Zagreb, 1973., str. 28.

² Alice Wertheimer-Baletić, *Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak*, drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje, Informator, Zagreb, 1982., str. 291.

³ A. Wertheimer-Baletić, *Demografija, stanovništvo i ekonomski razvitak*, 1973., str. 28.

⁴ Robert Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2012., str. 14.

⁵ Dubravka Božić Bogović, *Rođenje, brak i smrt – stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*, Ogranak Matice hrvatske u Belom Manastiru i Centar za kulturu grada Belog Manastira, Beli Manastir, 2013, str. 11.-12.

⁶ Vladimir Stipetić, Nenad Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske*, HAZU, Zagreb, 2005., str. 10.

⁷ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, str. 14.

Intenzivniji razvoj i širenje povijesne demografije započinje u drugoj polovici 20. stoljeća i to zahvaljujući historiografskoj školi *Anala*.⁸

2.1. DOSADAŠNJA ISTRAŽENOST POVIJESNODEMOGRAFSKIH TEMA NA PODRUČJU HRVATSKE

Među hrvatskim je povjesničarima, tijekom druge polovice 20. stoljeća, povijesna demografija, kao i proučavanje i analiza matičnih knjiga, pobudila značajno zanimanje.⁹ Povijesnodemografske teme obrađene su u demografskim studijima, u pojedinačnim radovima ili u radovima koji se bave metodološkim pristupima proučavanju prošlosti.¹⁰ Vladimir Stipetić i Nenad Vekarić dali su poseban doprinos razvoju povijesne demografije objavom knjige *Povijesna demografija Hrvatske*, 2004. godine. Svoj doprinos razvoju povijesne demografije dala je i Alica Wertheimer-Baletić, objavom knjiga *Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak*, 1982. godine te *Stanovništvo i razvoj*, 1999. godine.

U Hrvatskoj, najviše je radova posvećeno proučavanju povijesti stanovništva priobalnih područja, i to Istre, Dalmacije, dubrovačkog i kotorskog područja. Među autorima koji su istraživali povijest stanovništva priobalnih područja ističu se Nenad Vekarić,¹¹ Stjepan Krivošić,¹² Mladen Andreis,¹³ Miroslav Bertoša,¹⁴ Slaven Bertoša¹⁵ i Maja Katušić.¹⁶

Povijesna demografija kontinentalne Hrvatske slabije je zastupljena u istraživanjima, ali i tu se ističe nekoliko autora koji su svojim radovima doprinijeli razvoju povijesne demografije.

⁸ D. Božić Bogović, *Rođenje, brak i smrt – stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*, str. 11.

⁹ Isto, str. 11.

¹⁰ Isto, str. 13.

¹¹ Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika I-3*, Zagreb-Dubrovnik, 2011.-2012.; Isti, *Pelješki rodovi*, I-II, Dubrovnik, 1995.-1996.; Isti, *Stanovništvo polotoka Pelješca*, I, Dubrovnik, 1992., Nenad Vekarić, Irena Benyovsky, Tatjana Buklijaš, Maurizio Levak, Nikša Lučić, Marija Mogorović, Jakša Primorac, *Vrijeme ženidbe i ritam poroda (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)*, Zagreb-Dubrovnik, 2000.

¹² Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*, Dubrovnik, 1990.

¹³ Mladen Andreis, „Stanovništvo otoka Brača u drugoj polovici 18. stoljeća“, *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, 13, Split, 1997., 205-235.; Isti, „Stanovništvo Kaštela u prvoj polovici 18. stoljeća“, *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, 15, Split, 1999., 93-129.; Isti, *Stanovništvo otoka Šolte do godine 1900.*, Šolta, 2011.

¹⁴ Miroslav Bertoša, „Glad i 'kriza mortaliteta' godine 1817: istarski mikrokozmos i evropski kontekst (obavijest o arhivskim sondiranjima i metodama elaboracije)“, *Rad JAZU*, 445, 1989., 3-53.

¹⁵ Slaven Bertoša, „Nezakonita djeca u pulskim matičnim knjigama krštenih od 1613. do 1678.“, *Croatica Christiana Periodica*, 42, 1998., 37-48.; Isti, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*, Pazin, 2002.; Isti, „Nastanjenici i prolaznici iz Dubrovačke Republike, Boke kotorske i Mletačke Albanije u Puli (17.-19. stoljeće)“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 41, Dubrovnik, 2003., 157-174.; Isti, „Migracijski smjerovi u mletačkoj Istri: Barbar-Pula (17.-19. stoljeće)“, *Zbornik Mire Kolar Dimitrijević*, Zagreb, 2003., 131-143.

¹⁶ Maja Katušić, *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću* (doktorski rad), Zagreb, 2013.

Na području sjeverozapadne Hrvatske ističu se Stjepan Krivošić,¹⁷ Ante Gabričević¹⁸ i Jasna Čapo.¹⁹ Među demografskim povjesničarima koji su istraživali Slavoniju treba istaknuti Roberta Skenderovića,²⁰ Darka Viteka,²¹ Davorina Hrkaća,²² Jasnu Čapo²³ te Denisa Njarija.²⁴ Među autorima koji su istraživali povijest stanovništva Slavonije ili objavili građu koja je važna za njezino istraživanje treba spomenuti još i Stjepana Pavičića,²⁵ Josipa Buturca,²⁶ Andriju Zidruma,²⁷ Ivu Mažurana²⁸ i Mirka Markovića.²⁹

¹⁷ Stjepan Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i u prvoj polovici XIX. stoljeća*, Varaždin, 1991.; Isti, *Zagreb i njegovo stanovništvo od najstarijih vremena do sredine 19. stoljeća*, Zagreb, 1981.

¹⁸ Ante Gabričević, *Stanovništvo Varaždina tijekom minulih stoljeća*, Zagreb-Varaždin, 2002.; Isti, „Prirodno kretanje stanovništva na području župe sv. Vida u Brdovcu između 1672. i 1981. godine“, *Starine JAZU*, 59, 1984., 187-308.

¹⁹ Jasna Čapo, „Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj“, *Etnološka tribina*, 12, 1989., 5-20.; Ista, „Sezonske varijacije demografskih pokazatelja u sjevernoj Hrvatskoj u 18. i 19. stoljeću“, *Zbornik radova Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka*, Zagreb, 1993., 121-142.

²⁰ Robert Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, Slavonski Brod, 2012.; Isti, *Stanovništvo Požege 1699.-1781. prema matičnim knjigama*, Zagreb, 2002.; Isti, *Utjecaj terezijanskih reformi na demografski razvoj slavonskog Provincijala* (doktorski rad), Zagreb, 2005.; Isti, „Problemi demografskog razvoja Slavonije u 18. stoljeću“, *Hereditas rerum Croaticarum*, Zagreb, 2003. 146-153.; Isti, „Struktura obitelji u selima Požeštine tijekom 18. stoljeća“, *Scrinia Slavonica - Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 1, Slavonski Brod 2001., 109-123.

²¹ Darko Vitek, *Osijek u XVIII. stoljeću - od zasebnih gradskih jedinica do jedinstvenog grada* (doktorski rad), Zagreb, 2004.; Isti, „Prilog poznavanju demografske slike osječkog Gornjega grada u XVIII. stoljeću“, *Povijesni prilozi*, 27, Zagreb, 2004., 91-99.; Isti, „Struktura naselja Srijemske županije u 18. stoljeću - s posebnim osvrtom na Tovarnik“, *Zbornik-znanstveno stručni skup vlč. Ivan Burik, svjedok vjere, mučenik crkve, stradanje Tovarnika i Tovarničke župe 1991. godine*, Tovarnik, 2011., 31-40.; D. Vitek, Milan Vrbanus, *Naselja papučkog kraja u 18. stoljeću*, Osijek, 2012.

²² Davorin Hrkać, *Brod u demografskim izvorima od 1780. do 1850. godine* (doktorski rad), Zagreb, 2012.

²³ Jasna Čapo, *Vlastelinstvo Cernik*, Zagreb, 1991.

²⁴ Denis Njari, *Stanovništvo Hrastina, Laslova, Korođa i Retfale u 18. i prvoj trećini 19. stoljeća*, doktorska disertacija, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.; Isti, „Demografija Ernestinova od naseljavanja do kraja Prvoga svjetskog rata“, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*, 19 (1), 2012., 259-271.; Isti, Vladislavci (Lacháza) sredinom 19. stoljeća, *Povijesni zbornik: godišnjak za kulturu i povijesno nasljeđe*, 4 (5), 2012., 77-97.; D. Njari, Mijo Korade, „Filijala Vladislavci između dvaju župa i dvaju biskupija u 19. stoljeću“, *Diacovensia: teološki prilozi*, 3, 2013., 495-506.

²⁵ Stjepan Pavičić, *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji*, Zagreb, 1953.

²⁶ Josip Buturac, *Stanovništvo Požege i okolice 1700.-1950.*, Jastrebarsko, 2003.

²⁷ Andrija Zidrum, *Počeci naselja i stanovništvo brodske i gradiškog kraja 1698.-1991.*, Slavonski Brod, 2001.

²⁸ Ive Mažuran, *Osnivanje Vojne granice u Slavoniji 1702. godine*, Osijek, 2005.

²⁹ Mirko Marković, *Slavonija: povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Zagreb, 2002.

Značajniji autori koji su istraživali povijesnodemografske teme južne Baranje su György Timár,³⁰ Alica Wertheimer Baletić,³¹ Dubravka Božić Bogović³² te Eldina Lovaš.³³

3. MATIČNE KNJIGE KAO IZVOR ZA PROUČAVANJE POVIJESTI STANOVNIŠTVA

Matične knjige predstavljaju jedan od temeljnih izvora za proučavanje demografske povijesti prije pojave prvih suvremenih popisa stanovništva. Među izvorima za povijesnu demografiju važno mjesto zauzimaju starije matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih, odnosno, za područje Hrvatske, matične knjige prije 1857. godine, godine kada je proveden prvi moderan popis stanovništva Hrvatske.³⁴

„Matična knjiga ili matica doslovni je prijevod latinske riječi »matricula«, koja se susreće u srednjem vijeku, a razvila se iz riječi »matrix, matricis«, koja označuje ženskoga roditelja, tj. maticu. Od srednjega vijeka »matricula« znači još i popis ljudi koji pripadaju istoj skupini ili asocijaciji. Pa tako postoje matrikule različitih bratovština, uglavnom vjerskih ili cehovskih udruženja. Prema tomu i crkvene župe, kao najmanje teritorijalne zajednice vjernika imaju svoje popise – matrikule, odnosno župne matice“.³⁵

Matične knjige predstavljaju važan demografski izvor, iz kojeg se mogu očitati brojne činjenice važne za bolje poznavanje života stanovnika župa u kojima su nastale. Matične knjige često predstavljaju jedini pisani trag koji je iza sebe ostavila velika većina običnih ljudi u predmodernim društvima, o kojima inače nikad ne bismo znali da su postojali. Osim toga,

³⁰ György Timár, „Demografska povijest Baranje do 1910. godine“, *Zbornik radova Tri stoljeća „Belja“*, Osijek, 1986., 40-64.

³¹ Alica Wertheimer Baletić, „Stanovništvo Baranje u razdoblju 1857.-1981. godine, *Zbornik radova Tri stoljeća „Belja“*, Osijek, 1986., 65-76.

³² Dubravka Božić Bogović, *Rođenje, brak i smrt - stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*, Ogranak Matice hrvatske u Belom Manastiru, Beli Manastir 2013.; Ista, *Katolička crkva*, 34-48., „Osobna imena u matičnim knjigama krštenih za naselja Draž i Popovac krajem 18. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, 40, Zagreb, 2011., 177-194.; Ista, „Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih župne matice Luč krajem 18. stoljeća“, *Croatica Christiana Periodica*, 68, Zagreb, 2011, 59-68.

³³ Eldina Lovaš, „Katoličko stanovništvo Zmajevca u drugoj polovici 18. stoljeća (1755.-1800.)“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 15 (1), 2015., 111-132.; Dubravka Božić Bogović, E. Lovaš, „Demografski pokazatelji u matičnoj knjizi umrlih reformirane župe Vardarac u 18. stoljeću“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 32, 2014., 171-198.; D. Božić Bogović, E. Lovaš, Osobna imena stanovništva naselja Petlovac i Vardarac potkraj 18. stoljeća, *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske u Belom Manastiru*, 8, 2012., 133-150.

³⁴ Stjepan Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige“, *Arhivski vjesnik*, 32 (1), 2014., str. 13.

³⁵ Vesna Čučić, „Dubrovačke matične knjige - dragocjen izvor za povijesna istraživanja“, *Arhivski vjesnik*, 48 (1), Zagreb, 2005., str. 46.

matične knjige mogu poslužiti za otkrivanje strukture obitelji, određenih ponašanja stanovništva u kriznim uvjetima (poput ratova, epidemija, gladi) i u razdobljima demografske obnove.³⁶

3.1. SPECIFIČNOSTI U ISTRAŽIVANJU MATIČNIH KNJIGA

Matične knjige predstavljaju jedan od temeljnih izvora za proučavanje demografske povijesti u predstatističkom razdoblju, odnosno prije pojave prvih suvremenih popisa stanovništva. Iako su matične knjige nezamjenjiv izvor za proučavanje povijesnodemografskih činjenica, istraživači se pri analizi samih matičnih knjiga iz predstatističkog razdoblja susreću s različitim poteškoćama. Dio problema proizlazi iz načina na koji su te matične knjige vođene, odnosno iz nedosljednosti u sadržaju i formi zapisa u njima.³⁷ Iako je Tridentски koncil (1545.-1563.) donio odluku o obavezi vođenja matičnih knjiga, postojale su varijacije koje su ovisile o vremenu i prostoru, ali i o samoj osobi župnika, koja vodi matične knjige, jer nije bila rijetkost da se dolaskom novog župnika djelomice promjeni i struktura upisa podataka u matične knjige.³⁸

Za matične knjige krštenih postoji nekoliko metodoloških ograničenja kada se radi analiza demografskih pokazatelja. Jedan od njih predstavlja i mogućnost postojanja određenog broja živorođene djece koja nisu krštena, a samim time niti upisana u matične knjige krštenih (iako je za to vrlo mala vjerojatnost zbog prihvaćenih normi i običaja upisa djece u matičnu knjigu krštenih). Razlog tomu može biti i to da su djeca umrla nakon rođenja ili su mrtvorodena pa nisu upisivana u matičnu knjigu krštenih. No, ne postoji način kako bi se ova mogućnost mogla provjeriti. Jedno od metodoloških ograničenja je i to što su krštenici općenito u matičnim knjigama jednostavno zapisani kao *proles*, bez ikakvih drugih podataka. Naime, bilješka *proles* može obuhvaćati širok raspon životne dobi djeteta, od tek rođenog djeteta pa do djeteta od 10 i više godina.³⁹

Metodološko ograničenje koje se javlja konkretno u ovim matičnim knjigama je zapisivanje samo datuma (dana, mjeseca i godine) krštenja, dok je datum rođenja upisan mali broj puta, odnosno nedovoljno za utvrđivanje općenitih običaja za krštenje i rođenje.

³⁶ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, str. 14.

³⁷ Robert Skenderović, „Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 16 (1), 2016., str. 151.

³⁸ D. Božić Bogović, *Rođenje, brak i smrt – stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*, str. 18.

³⁹ R. Skenderović, „Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća“, str. 152.

4. POČECI VOĐENJA MATIČNIH KNJIGA NA PODRUČJU EUROPE I HRVATSKE

Zanimanje vladara za praćenje demografskih promjena može se pratiti još od antičkih vremena. To je zanimanje proizlazilo iz potrebe stvaranja preduvjeta za uspješno prikupljanje poreza i novačenje vojnika. Nerazvijenost državne administracije stvorila je određene probleme u takvim nastojanjima (feudalna rascjepkanost kraljevina, samovolja lokalnih moćnika). Učvršćivanje središnje vlasti bio je prvi korak u jačanju države, a pojavili su se i neki drugi planovi koji bi to omogućili. Među planovima za jačanje države mjesto je nalazila i demografska politika, ali zbog brojnih razloga ona je teško ostvarena. Jedan od glavnih razloga je nepostojanje pravog rješenja za popisivanje stanovništva, koje predstavlja temeljni preduvjet za bilo kakav uvid u demografska kretanja.⁴⁰

Vođenje matičnih knjiga potaknule su crkvene vlasti te je ono u stoljećima prije sekularizacije i stvaranja državnih administracija, pripadalo crkvenim zajednicama. Najstarije poznate sačuvane matične knjige potječu iz Francuske, iz sredine 15. stoljeća.⁴¹

Katolička je crkva u procesu katoličke obnove nastojala proširiti svoj utjecaj na sva područja života. U skladu s tim namjerama, nastojala je uspostaviti nadzor i nad krštenjem, ženidbom i umiranjem, kroz vođenje matičnih knjiga.⁴² Na Tridentskom koncilu je donesena odredba koje je obvezala cijelu Katoličku crkvu na vođenje matičnih knjiga. *Rimski obrednik*, kojeg je Katolička crkva donijela 1614. godine, daje upute o jedinstvenom vođenju matičnih knjiga krštenih, vjenčanih, umrlih, ali i stanja duša u cijeloj crkvi.⁴³

Najstarija poznata matična knjiga s područja Hrvatske je matična knjiga krštenih iz Umaga, čiji prvi zapisi potječu već iz 1483. godine.⁴⁴ To znači da Hrvatska ulazi u skupinu onih zemalja s matičnim knjigama koje potječu već iz predtridentskog razdoblja. Međutim, u počecima vođenja matičnih knjiga vidljiva je velika regionalna raznolikost. Za razliku od mediteranskog područja Dalmacije, Primorja i Istre, u kojem prve matične knjige potječu već iz 15. stoljeća, na području središnje Hrvatske matične knjige se pojavljuju tek u 17. stoljeću, a u Slavoniji potkraj 17. i početkom 18. stoljeća.⁴⁵

⁴⁰ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, str. 19.

⁴¹ V. Čučić, "Dubrovačke matične knjige – dragocjen izvor za povijesna istraživanja", str. 46.

⁴² D. Božić Bogović, *Rođenje, brak i smrt – stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*, str. 17.

⁴³ Stjepan Sršan, "Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku", *Arhivski vjesnik*, 30, 1987., 89.

⁴⁴ V. Stipetić, N. Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske*, str. 28.

⁴⁵ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, str. 27.

Za Slavoniju nema dokaza da su se matične knjige vodile prije osmanlijskih osvajanja, niti tijekom osmanlijske vlasti.⁴⁶ Važnost vođenja matičnih knjiga vidljiva je i iz toga što su se one u Slavoniji pojavile odmah nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti, odnosno već u vrijeme rata za oslobođenje, od 1683. do 1699. godine.⁴⁷ Robert Skenderović navodi kako se među pet najstarijih matičnih knjiga Slavonije ubrajaju matica krštenih župe sv. Roka u Virovitici, matica krštenih i vjenčanih župe Blažene Djevice Marije u Kutjevu, matica krštenih, vjenčanih i umrlih župe sv. Mihaela u Osijeku, matica krštenih župe sv. Duha u Požegi i matica krštenih župe Presvetog Trojstva u Brodu na Savi. Pregled popisa najstarijih sačuvanih matičnih knjiga u Slavoniji otkriva da su se prvo počele voditi matične knjige krštenih, te ta pojava otkriva i hijerarhiju važnosti samih matičnih knjiga – matične knjige krštenih bile su najvažnije jer je krštenje najvažniji kršćanski sakrament.⁴⁸

Pri analizi najstarijih matičnih knjiga Slavonije važno je znati da je riječ o vremenu kada državna statistika, u suvremenom smislu riječi, nije postojala. U Hrvatskoj je državni statistički zavod osnovan tek 1875. godine, pa se razdoblje prije te godine naziva protostatističkim, što znači da se sva istraživanja povijesti stanovništva za to razdoblje koriste izvorima čija prvotna namjena nije bila statističko praćenje kretanja stanovništva. Rezultati kvantitativne analize u protostatističkom razdoblju stoga se ne smiju uzimati kao apsolutno točni brojevi jer ni upisi u matične knjige nisu bili vođeni precizno i dosljedno. Stoga se o zapisima u matičnim knjigama prije može govoriti kao o reprezentativnim uzorcima nekih demografskih pokazatelja, odnosno o kvalitetnim uzorcima, koji predstavljaju znatan postotak stvarnih slučajeva i tako otkrivaju glavne demografske trendove.⁴⁹

Habsburška je vlast, nakon oslobođenja od Osmanlija, nastojala utvrditi barem okviran broj stanovnika Slavonije radi poreza. Prvi popis stanovništva, uz brojne nedostatke, napravljen je 1686. godine, a uslijedio je i popis 1702. godine.⁵⁰ Ti popisi mogu dati samo okvirne procjene broja stanovnika. Ive Mažuran smatra da je 1686. godine u Slavoniji živjelo između 70 000 i 80 000 stanovnika.⁵¹

Marija Terezija je pred kraj svoga života shvatila da se uspješno popisivanje stanovništva može napraviti samo uz pomoć postojeće crkvene administracije jer je ona imala vlastiti sustav

⁴⁶ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, str. 28.

⁴⁷ Isto, str. 30.

⁴⁸ R. Skenderović, „Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća“, str. 148.

⁴⁹ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, str. 15.

⁵⁰ Isto, str. 20.-21.

⁵¹ Isto, str. 22.-23.

praćenja broja vjernika kroz vođenje matičnih knjiga, stanja duša i kroz kanonske vizitacije.⁵² Zbog toga je kraljica 1774. godine ugarskom primasu i dijecezanskim biskupima poslala *intimat*, odnosno pismenu naredbu u kojoj je od Crkve zatražila da župnici počnu voditi godišnja izvješća o brojčanom kretanju stanovništva. Ideju o uključivanju crkvenih institucija u proces praćenja demografskih promjena, iznio je četiri godine ranije, bečki kameralistički teoretičar Joseph von Sonnenfels, koji je predlagao da popisne tabele vode župnici i niži državni činovnici na lokalnoj razini te da se ti popisi potom objedine.⁵³ Zanimanje Marije Terezije za uključivanje crkvene administracije u državni sustav doveo je do poboljšanja dotadašnjeg vođenja matičnih knjiga na području Habsburške Monarhije. Naime, tadašnji crkveni nadzor matičnih knjiga nije bio učinkovit, pa je čitljivost, urednost, potpunost i točnost podataka ovisila o samim župnicima koji su vodili matične knjige. Tijekom 1770-ih godina Marija Terezija je donijela niz dekreta kojima je nastojala regulirati unošenje podataka u matične knjige te stvoriti standardizirani obrazac za upisivanje podataka u matične knjige.⁵⁴

Iako su sve te odredbe značajno unaprijedile vođenje matičnih knjiga, pravu je prekretnicu u odnosu države prema matičnim knjigama napravio caričin sin, Josip II. (1780.-1790.), koji je 1781. godine proglasio carski patent o sudbenom redu, prema kojemu je matičnim knjigama prvi put dan status javne isprave. Nakon toga, država je morala na sebe u potpunosti preuzeti odgovornost za njihovo vođenje, pa je 20. veljače 1784. godine objavljen novi carski patent kojim se nalaže župnicima obvezno vođenje matičnih knjiga i propisuje način na koji to trebaju raditi.⁵⁵

Iz svega navedenoga, može se zaključiti da je 18. stoljeće bilo iznimno važno razdoblje u razvoju matičnih knjiga na području Habsburške Monarhije jer je u tom stoljeću država na sebe preuzela odgovornost nadgledanja ispravnog vođenja matičnih knjiga, te ih naposljetku proglasila javnim ispravama.

⁵² Kanonske vizitacije predstavljaju jedan od najvrjednijih povijesnih izvora za proučavanje crkvene i vjerske povijesti, posebice Katoličke crkve. Podaci prikupljeni tijekom pastirskih pohoda biskupa ili njihovih ovlaštenika o crkvenim građevinama, imovini, bogoslužju, župnicima omogućavaju stvaranje relativno cjelovite slike o organizaciji i djelovanju Katoličke crkve. Dubravka Božić Bogović, „Struktura stanovništva Srijema prema vjeroispovijesti u drugoj polovici 18. i početkom 19. stoljeća na osnovi podataka kanonskih vizitacija“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 27, 2009., str. 229.

⁵³ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, str. 24.

⁵⁴ Isto, str. 26.-27.

⁵⁵ Isto, str. 27.

5. MATIČNE KNJIGE KRŠTENIH ŽUPE MIHOLJAC IZ 18. STOLJEĆA

Matične knjige krštenih rimokatoličke župe Miholjac za godine 1722.-1736., 1738.-1753., 1753.-1771. te 1771.-1823., čuvaju se u Državnom arhivu u Osijeku, a tvorac matičnih knjiga je župa Miholjac. Za potrebe ovoga rada korišteni su podaci navedenih matičnih knjiga samo do kraja 18. stoljeća.

Upisi u svim matičnim knjigama teku kontinuirano, kronološkim slijedom, iako je on iznimno narušen pokojim naknadnim upisom. Ipak, postoje dvije vremenske praznine u matičnim knjigama krštenih – podaci za krštene nisu uneseni za cijelu 1737. godinu, a za 1738. godinu uneseni su samo za studeni i prosinac. Podaci također nisu uneseni za cijelu 1740. godinu, a od 1741. godine upisi kreću tek od kolovoza.

Upisi u matične knjige bili su uglavnom standardizirani, iako su se razlikovali u nijansama što je ovisilo o osobi koja je unosila podatke. Sve matične knjige pisane su različitim rukopisima, koji su uglavnom čitljivi, a često vrlo lijepi i uredni. Ponegdje su zapisi teže čitljivi zbog razlijevanja tinte, preslikavanja tinte s jedne stranice na drugu ili zbog mrlja, a rijetki su zapisi koji su u potpunosti nečitki. Sve matične knjige pisane su kurzivnom humanistikom, koja je karakteristična za 18. stoljeće.

Matična knjiga krštenih rimokatoličke župe Miholjac 1722.-1736.,⁵⁶ označena kao knjiga 333, malog je formata (pola A4 stranice) i čuva se u tvrdim koricama. Vidljiva su blaga oštećenja korica, jedna stranica knjige je poderana, jedna je ispala iz uveza, dok su između dvije stranice u knjizi naknadno umetnute dvije bilješke. Unatoč navedenim manjim fizičkim oštećenjima, knjiga je očuvana. Zapisi u matičnu knjigu uneseni su opisno na latinskom jeziku.

Matična knjiga krštenih rimokatoličke župe Miholjac 1738.-1753.,⁵⁷ označena kao knjiga 334, čuva se u tvrdim koricama. Knjiga je očuvana, unatoč pojedinim manjim oštećenjima – prvih par stranica je izrezano i nekoliko je stranica poderano. Zbog izblijeđene tinte i mrlja na nekim stranicama, rukopis je na pojedinim mjestima teže čitljiv. Između listopada i studenog 1751. godine stranice su odrezane, a od studenog 1751. godine pa do kraja matične knjige, list knjige je drugačiji – tamniji. Jedno ime u 1748. godini je nalijepljeno. Upisivanje u matičnu knjigu od 1738. do studenog 1745. godine bilo je opisno, a od tada kreće tablično upisivanje, koje se nastavlja do kraja knjige. Jezik upisa u matičnu knjigu je latinski.

⁵⁶ Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, Donji Miholjac, 1722.-1736., knjiga 333, signatura 235.

⁵⁷ Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, Donji Miholjac, 1738.-1753., knjiga 334, signatura 236, svezak I.

Matična knjiga krštenih rimokatoličke župe Miholjac 1753.-1771.,⁵⁸ označena kao knjiga 335, ima tvrde korice i očuvana je unatoč lakšim oštećenjima – na rubovima korica nedostaju donji desni vrhovi s prednje i zadnje stranice, korice se listaju, a jedna stranica je pokidana. Zapisi u matičnu knjigu uneseni su tablično na latinskom jeziku.

Matična knjiga krštenih rimokatoličke župe Miholjac 1771.-1823.,⁵⁹ označena kao knjiga 336, ima tvrde i debele korice te je velikog formata. Na knjizi su vidljiva oštećenja – pred kraj knjige oštećeni su rubovi stranica, a na par stranica su vidljive rupice. Ponegdje se u tekstu nalaze mrlje od tinte, ponegdje se ona razmazala i izbljedita, a ponegdje se preslikava. Unatoč tome, knjiga je dosta očuvana. Zapisi u matičnu knjigu uneseni su tablično na latinskom jeziku.

Matične knjige krštenih 1722.-1736., 1738.-1753., 1753.-1771., 1771.-1823. sadržavaju 14.621 upis krštenja. U matičnim knjigama krštenih elementi koji su bili redovito upisivani (osim u slučajevima propusta) su: ime svećenika koji dodjeljuje sakrament, godina, mjesec i dan krštenja, ime i prezime krštenika, mjesto podrijetla krštenika, ime majke i oca krštenika, ime i prezime kuma/kume i mjesto podrijetla kuma/kume, bilješka ako se radi o blizancima ili trojkama (ako su u pitanju trojke uvijek se navodio treći kum/kuma te mjesto podrijetla trećeg kuma/kume). Svećenici su redovito bilježili i slučajeve ukoliko su oba ili jedan od roditelja bili Romi (*Zingarus*) te nezakonitost krštenika (*spurius, spuria, illegitimus, illegitima*). Često se bilježio i bračni status kume, te ime supruga ukoliko je bila udana, ili ime oca ako nije bila udana. Neredovito su upisivani podaci o datumu (danu, mjesecu i godini) rođenja, o majci krštenika (gotovo nikada se ne bilježi majčino djevojačko prezime), zanimanje oca krštenika te zakonitost krštenika (*legitimus, legitima*).⁶⁰

Jedno od karakterističnih obilježja zapisa u navedenim matičnim knjigama krštenih je korištenje skraćivanja. Najčešće korištene skraćenice su *o's' = omnes*, *& = et*, *e' = est*, *ux' = uxor*, *D'nus = Dominus*, *D'na = Domina*, *D'nalis = Dominalis*. Skraćenicom su ponekad upisivani i mjeseci krštenja, primjerice *7bris = Septembris*, *8bris = Octobris*, *9bris = Novembris*. Osim toga, župnici su koristili i skraćenicu *idem* (lat. isti), kad god bi u neprekinutom nizu neposredno jedan iza drugoga slijedili isti podaci. Skraćenica se nije odnosila na navođenje osobnih imena u matičnim knjigama krštenih.

⁵⁸ Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, Donji Miholjac, 1753.-1771., knjiga 335, signatura 237, svezak II.

⁵⁹ Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, Donji Miholjac, 1771.-1823., knjiga 335, signatura 238, svezak III.

⁶⁰ Tablični upis sadržava iste podatke kao i opisni upis.

6. POVIJESNI KONTEKST

6.1. DONJI MIHOLJAC I OKOLICA KRAJEM 17. I TIJEKOM 18. STOLJEĆA

Okolica Donjeg Miholjca jedna je od manjih geografskih regija donje Podravine. Naselja toga kraja raspoređena su u dva pojasa – jedan pojas čine mjesta koja se nižu uzduž glavne podravske ceste od Slatine prema Valpovu, dok ostala naselja leže južnije oko rijeke Karašice.⁶¹ Miholjački kraj prostorno nije velik, obuhvaća donju Podravinu od Moslavine na zapadu do Čamagajevaca i Črnkovaca na istoku. Sjevernu granicu kraja čini rijeka Drava, a južnu vododijelnica između Karašice i potoka Vučice. Na tom je prostoru danas 13 naselja. Osim Donjega Miholjca koji ima obilježja manjeg grada, ostala su naselja manja ili veća sela.⁶² Grad Miholjac (*Miholcz*) na istoku je graničio s mjestima Bečara (*Bechera*) i Janjevci (*Janevczy*), na jugu s Moroslavicima (*Maroszlavczy*), za zapadu s Pališćem (*Paliscoczy*), a na sjeveru se nalazila rijeka Drava.⁶³ Područje oko Donjeg Miholjca poljoprivredni je kraj u kojem dominiraju polja, livade i pašnjaci.⁶⁴ Stanovništvo Donjeg Miholjca i njegove okolice uglavnom se bavilo poljoprivredom, osobito ratarstvom i stočarstvom, a samo pojedinci obrtom i trgovinom.⁶⁵ Za vrijeme protuturskih ratova krajem 17. stoljeća Miholjac je desetak godina bio potpuno pust. Nakon ratova, u to su mjesto počeli doseljavati Hrvati iz okolnih sela. Godine 1698. dolazi do upravnog uređenja Slavonije te je distrikt Miholjac obuhvaćao sedam naseljenih i 12 pustih sela, ukupno 52 domaćinstva.⁶⁶

U donjomiholjačku okolicu u prvoj polovini 18. stoljeća uvrštena su sela Viljevo, Podravska Moslavina, Rakitovica, Poreč, Podravski Podgajci i Sveti Đurađ. U tome je razdoblju navedeno područje bilo u sastavu valpovačkoga okruga, a od 1721. godine u sastavu Valpovačkoga vlastelinstva.⁶⁷ Prema popisu iz 1736. godine povećao se broj domaćinstava u naseljenim mjestima, a popisana su sljedeća naselja: Črnkovci, Bočkinci, Čamagajevci,

⁶¹ Mirko Marković, *Slavonija: povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Golden marketing, Zagreb 2002., str. 207.-208.

⁶² Isto, str. 207.-208.

⁶³ Stjepan Sršan, *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*, Osijek 2000., str. 92.

⁶⁴ M. Marković, *Slavonija: povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, str. 207.-208.

⁶⁵ Milan Vrbanus, „Gospodarske prilike u Donjem Miholjcu i donjomiholjačkoj okolini u prvoj polovini 18. stoljeća“, *Donji Miholjac od XI. do XX. stoljeća: zbornik znanstvenog kolokvija „Donji Miholjac 1057.-2007.“*, Slavonski brod, 2010., str. 70.

⁶⁶ Isto, str. 10.-11.

⁶⁷ Isto, str. 59.-61.

Šljivoševci, Kunišinci, Kapelna, Beničanci, Poreč, Lacići, Marijanci, Kućanci, Golinci, Radikovci, Miholjac, Rakitovica, Sveti Đurađ, Podgajci, Viljevo i Moslavina.⁶⁸

Donji Miholjac i okolica konačno su oslobođeni od osmanske vlasti 1687. godine. Do 1691. godine oslobođena je većina Slavonije te je Bečki dvor uspostavio dvovlašće Dvorske komore i Dvorskog ratnog vijeća, a područje Donjeg Miholjca i okolice bilo je u sastavu valpovačkog provizorata pod upravom Dvorske komore. Na kraju organizacije komorske uprave Donji Miholjac i okolica dospjeli su pod upravu Dvorske komore u sastavu valpovačkog okruga u osječkom provizoratu. To je područje bilo pod upravom Dvorske komore sve do 1721. godine kad je od valpovačkog i karaševačkog okruga stvoreno Valpovačko vlastelinstvo koje je kralj Karlo III. (VI.) darovao savjetniku Dvorske komore – Antunu Petru Hilleprand von Prandau.⁶⁹ Zemljišni feudalac Petar Antun Hilleprand Prandau bio je visoki dvorski dužnosnik na bečkom dvoru te je imao veliku ulogu u gospodarskom, društvenom i crkvenom pogledu. Godine 1721. carskom je darovnicom dobio Valpovačko vlastelinstvo koje je do tada, kako je već spomenuto, pripadalo Dvorskoj bečkoj komori. Upravo po zaslugi vlastelinstva Prandau, 1735. godine počele su se u tom kraju graditi nove crkve od tvrdog materijala. Vlastelinstvo je bilo zaslužno za organiziranje života u pojedinim mjestima, sređivanje gospodarstva, podizanje škola, izgradnju boljih putova.⁷⁰ Nakon smrti Petra Hillepranda, 1767. godine, vlasnik imanja postao je barun Josef Ignac.⁷¹

6.2. ŽUPA MIHOLJAC KRAJEM 17. I TIJEKOM 18. STOLJEĆA

Sve do oslobođenja, potkraj 17. stoljeća, u Slavoniji nije uspostavljena redovita crkvena organizacija. Nakon oslobođenja Slavonije od Osmanlija trebalo je utvrditi razgraničenja među biskupijama i uvesti redovitu crkvenu upravu. Održana je parnica između zagrebačkog biskupa Stjepana Zelišćevića i bosanskog (đakovačkog) biskupa Ogamića te je odlučeno da će istočna međa Zagrebačke biskupije ići smjerom Šamac – Levanjska Varoš – Drenje – Petrijevci. Miholjački i valpovački kraj na taj su način postali dijelom Zagrebačke županije u kojoj su ostali do 1733. godine.⁷²

⁶⁸ Stjepan Maroslavac, *Donji Miholjac kroz stoljeća*, Župa sv. Mihaela arkandela, Donji Miholjac, 2007., str. 60.-61.

⁶⁹ Isto, str. 59.-61.

⁷⁰ Isto, str. 67.

⁷¹ Isto, str. 72.

⁷² Isto, str. 62.

Papinskom bulom *Iterata personarum* Pija VI. 1780. godine Slavonski je dekanat pečuške biskupije pripojen Đakovačkoj ili Bosanskoj i Srijemskoj biskupiji unutar kojeg se nalazio i Miholjac.⁷³ Pečuška se biskupija sve do 1781. protezala preko desne obale Drave na jug do Save obuhvaćajući u Slavoniji i Srijemu pojedina područja Virovitičke i Srijemske županije. Do reorganizacije Pečuške biskupije došlo je 1781. godine, kada je iz sastava Pečuške biskupije izdvojeno nekoliko srijemskih župa s 80 filijala i 27.000 katolika, te su uključene u sastav Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije.⁷⁴ Iako je miholjački kraj ostao u Pečuškoj biskupiji, pripadao je Virovitičkoj županiji i Banskoj Hrvatskoj, a u crkvama se propovijedalo na hrvatskom jeziku te se i u školama podučavalo na hrvatskom materinjem jeziku.⁷⁵ Stvarno priključenje župa sjeverne Slavonije Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji izvršeno je u stvarnosti tek za vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera.⁷⁶

U prvoj polovici 18. stoljeća dušobrižničku službu u Slavoniji obavljali su uglavnom franjevci provincije Bosne Srebrene jer je u oslobođenu Slavoniju doselilo mnogo bosanskih Hrvata katolika i velik broj bosanskih franjevaca koji su obavljali službu i razvijali prosvjetnu djelatnost. Franjevci su, između ostaloga, htjeli iz slavonske Podravine što prije istisnuti kalvinstvo,⁷⁷ koje se u vrijeme osmanlijske vlasti proširilo Donji Miholjcem.⁷⁸

U kanonskim se vizitacijama iz 1730. godine navodi kako su župi Miholjac pripadale filijale Moslavina, Viljevo, Sveti Đurađ, Rakitovica i Podgajci, te je u cijeloj župi zabilježeno postojanje ukupno 162 katoličke kuće. Donji Miholjac brojio je 50 katoličkih kuća, Viljevo 30, Moslavina 35, Sveti Đurađ 25, Rakitovica 12 te Podgajci 10 katoličkih kuća.⁷⁹ Kanonske vizitacije iz 1738. godine otkrivaju kako župi Miholjac sada pripadaju filijale Rakitovica, Podgajci, Sveti Đurađ i Viljevo. Kanonske vizitacije donose podatke o broju rimokatolika, kojih je zabilježeno ukupno 1.467. Od toga je 1.127 duša sposobnih za ispovjed, dok je 340 djece. U Donjem Miholjcu je zabilježeno ukupno 600 rimokatolika, u Rakitovici 160, u Podgajcima 180, u Svetom Đurađu 320 te u Viljevu 2.017 rimokatolika.⁸⁰ Kanonske vizitacije iz 1738. godine

⁷³ S. Maroslavac, *Donji Miholjac kroz stoljeća*, str. 64.-67.

⁷⁴ Zlata Živaković-Kerže, „Dva posljednja stoljeća nadležnosti Pečuške biskupije u sjevernoj Slavoniji i Baranji“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 9 (1), 2009., str. 465.-466.

⁷⁵ S. Maroslavac, *Donji Miholjac kroz stoljeća*, str. 67.

⁷⁶ Isto, str. 64.-67.

⁷⁷ S. Maroslavac, *Donji Miholjac kroz stoljeća*, str. 62.

⁷⁸ S. Sršan, *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*, str. 92.

⁷⁹ Stjepan Sršan (ur.), *Visitationes Canonicae – Kanonske vizitacije knjiga III.; Valpovačko-miholjačko područje 1730.-1830.*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2005., str. 5.

⁸⁰ Isto, str. 29.-31.

pokazuje da je prosječna veličina obitelji iznosila oko pet članova, iako su u Viljevu prosječne obitelji imale oko tri člana, a u Rakitovici čak i više od pet.⁸¹

Kanonske vizitacije iz 1745. godine pokazuju kako su župi Miholjac pripadale filijale Rakitovica, Podgajci, Sveti Đurađ i Viljevo, dakle iste filijale zabilježene i u kanonskim vizitacijama 1738. godine. Ukupno je zabilježeno 418 bračnih parova, od čega je 150 bračnih parova zabilježeno u Miholjcu, 95 u Viljevu, 78 u Svetom Đurađu, 53 u Podgajcima te 42 bračna para u Rakitovici.⁸² Za vrijeme kanonske vizitacije 1745. godine vizitirana je župna crkva te je utvrđeno je da župna crkva treba popravak, a 1754. u kanonskoj je vizitaciji zapisano da se matice krštenih, vjenčanih i umrlih marljivo vode.⁸³ Godine 1771. župa Miholjac imala je četiri filijale, jednako kao i 1738. godine: Sveti Đurađ, Podgajci, Rakitovica i Viljevo. Iste godine, u župi Miholjac ukupno je zabilježeno 442 kuće i 713 bračnih parova. Donji Miholjac brojio je 165 kuća i 220 bračnih parova, Sveti Đurađ 62 kuće i 120 bračnih parova, Podgajci 60 kuća i 100 bračnih parova, Rakitovica 40 kuća i 85 bračnih parova, a Viljevo 115 kuća i 190 bračnih parova.⁸⁴ Zabilježeno je i da se za krštenje daje jedan marijaš, a plaća se i uvod porodilje u crkvu (jedan groš).⁸⁵

Do promjene u sastavu župe Miholjac dolazi 1782. godine kada se iz župe Miholjac odvaja Sveti Đurađ kao posebna župa s filijalom Podgajci, a u župi Miholjac ostaju filijale Rakitovica i Viljevo. Prema kanonskoj vizitaciji iz 1782. godine u Donjem je Miholjcu živjelo 1.118 stanovnika sposobnih za ispovjed, 292 stanovnika nesposobnih za ispovjed i 11 pravoslavaca. U Viljevu i Rakitovici svaki stanovnik je pripadao rimokatoličkoj vjeroispovjesti. U Viljevu je popisano 875 stanovnika sposobnih za ispovjed, a 231 stanovnik je zabilježen kao nesposoban za ispovjed. U Rakitovici zabilježena 431 osoba sposobna za ispovjed i 128 osoba koje su označene kao nesposobne za ispovjed.⁸⁶

⁸¹ M. Vrbanus, *Gospodarske prilike u Donjem Miholjcu i donjomiholjačkoj okolici u prvoj polovini 18. stoljeća* str. 66.-67.

⁸² S. Sršan, *Visitationes Canonicae – Kanonske vizitacije, knjiga III.; Valpovačko-miholjačko područje 1730.-1830.*, str. 51.

⁸³ S. Maroslavac, *Donji Miholjac kroz stoljeća*, str. 84.-85.

⁸⁴ S. Sršan, *Stanovništvo i župe u Slavoniji 1745.-1774. godine*, str. 97.

⁸⁵ Isto, str. 100.

⁸⁶ S. Sršan (ur.), *Visitationes Canonicae – Kanonske vizitacije, knjiga III.; Valpovačko-miholjačko područje 1730.-1830.*, str. 103.-111.

7. KRETANJE STANOVNIŠTVA

Prirodno i mehaničko kretanje dva su osnovna oblika ukupnog kretanja stanovništva i čine osnovne odrednice i dinamičke sastavnice razvoja stanovništva jedne zemlje.⁸⁷ Prirodno kretanje stanovništva uvjetovano je unutarnjim komponentama – natalitetom i mortalitetom, dok se mehaničko kretanje stanovništva odnosi na vanjske faktore – migracije (imigracije i emigracija).⁸⁸ Pod pojmovima *natalitet*, odnosno *fertilitet* podrazumijevaju se kvantitativne pojave vezane neposredno uz rađanje djece u cjelokupnoj populaciji nekog područja ili u jednom njezinom dijelu.⁸⁹ Natalitet (fertilitet) je pozitivna sastavnica prirodnog kretanja stanovništva koja, uz ostale uvjete, djeluje na porast stanovništva jednog područja. Na natalitet utječu brojni čimbenici koji se mogu podijeliti u sljedeće skupine: biološki, gospodarski i društveni te psihološki čimbenici.⁹⁰ U biološke odrednice nataliteta spadaju dobna struktura stanovništva (posebno ženskog), prosječna dob stupanja u brak, sterilitet, začćeće, tijek trudnoće te uspješnost poroda.⁹¹ Gospodarske i društvene odrednice nataliteta čine razina gospodarskog razvoja (stupanj industrijalizacije i urbanizacije), materijalni uvjeti života, uloga djece u obitelji i visina troškova njihova uzdržavanja, društveno-ekonomski položaj žene, razina općeg obrazovanja, stavovi prema školovanju i zapošljavanju žena, razina mortaliteta stanovništva (posebno dječjeg) te kontrola rađanja.⁹² Neki od psiholoških čimbenika su društvene norme reprodukcije, stavovi obitelji i pojedinaca, osjećaj sposobnosti za rađanje, strah od porođaja, osjećaj životne sigurnosti, jačina želje za potomstvom, zdravstveno stanje pojedinca.⁹³

⁸⁷ Alica Wertheimer-Baletić, *Stanovništvo i razvoj*, MATE d.o.o., Zagreb, 1999., str. 200.

⁸⁸ Isto, str. 201.

⁸⁹ Isto, str. 208.

⁹⁰ Isto, str. 211.

⁹¹ Isto, str. 213.

⁹² Isto, str. 216.

⁹³ Isto, str. 220.

8. OBRED KRŠTENJA

Krštenje je prema učenju Katoličke crkve najvažniji i temeljni sakrament. Unutar kršćanstva postojale su brojne rasprave oko krštenja, stoga je taj sakrament tijekom stoljeća doživio promjene. U Katoličkoj je crkvi krštenje postalo sakrament od kojeg sve počinje, pa se sakrament krštenja u pravilu dijeli tek rođenoj djeci u prvim danima života. Neke druge kršćanske zajednice zauzele su drugačiji stav prema krštenju. Tako primjerice baptisti smatraju da sakrament krštenja osobe moraju prihvatiti svjesno, stoga se u njihovim zajednicama osobe krste u odrasloj dobi.⁹⁴

U kršćanstvu, krštenje predstavlja obred uvođenja u zajednicu, podijeljivanjem sakramenta krsta.⁹⁵ Novozavjetni pojam *baptizō*, označava pojam uranjanja, a sam pojam bi značio *krstiti se*. Tome je srodna i grčka riječ *baptō*, što znači *zaroniti*, odnosno *biti ispod površine*.⁹⁶

U prvim stoljećima kršćanstva krštenje se obavljalo uranjenjem (lat. *per immersionem*) u svakoj vodi tekućici ili u termama, a od 4. stoljeća počele su se podizati krstionice, *baptisteriji*, pokraj ili unutar bazilika.⁹⁷ Uranjanje u vodu, koja simbolički predstavlja život i očišćenje, prisutno je i u nekim drugim religijama.⁹⁸

Od 9. stoljeća, ponajprije u alpskim krajevima zbog oštrem zime, krštenje uranjenjem je zamijenjeno polijevanjem (lat. *per infusionem*). Od 12. stoljeća ta se praksa proširila i na jug Europe, a u cijeloj zapadnoj crkvi se ustalila od 16. stoljeća, kada se u crkvama izgrađuju plitki kameni bazeni ili podižu kamenice s vodom. Anglikanci i protestantske crkve krštenje obavljaju škropljenjem (lat. *per aspersionem*). U početku su se krstili uglavnom odrasli, dok se od 6. stoljeća krste i djeca. Nakon krštenja, krštenici su se prvo zvali *neofiti* (novorođeni), a poslije *baptizati* (kršteni) ili *fideles* (vjerni).⁹⁹

Krštenje je u kršćanstvu predstavljalo sakrament koji omogućava spasenje i vječni život. Djeca koja su umrla pri porodu ili ubrzo nakon rođenja (sljedeći dan ili u roku od par dana), a

⁹⁴ R. Skenderović, „Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća“, str. 154.

⁹⁵ Skupina autora, *Hrvatska enciklopedija: krštenje*. Leksikografski zavod Miroslava Krležje, 2012. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34242> (zadnji pristup: 23. srpnja 2018.)

⁹⁶ Herbert Kiesler, „Obredi: krštenje, pranje nogu i Gospodnje večera“, *Biblijski pogledi*, 13 (2), 2005., str. 185.

⁹⁷ Skupina autora, *Hrvatska enciklopedija: krštenje*.

URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34242> (zadnji pristup: 23. srpnja 2018.)

⁹⁸ Ante Matelja, „Aktualnost sakramenta krštenja“, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 57 (1), 2017., str. 26.

⁹⁹ Skupina autora, *Hrvatska enciklopedija: krštenje*.

URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34242> (zadnji pristup: 23. srpnja 2018.)

nisu stigla biti krštena predstavljala su određeni problem. Naime, bilo je nesumnjivo da ta djeca nisu bila u mogućnosti počiniti bilo kakav ovozemaljski grijeh. Pred Bogom, ta su djeca bila nevina, ali nisu mogla ići niti u čistilište niti u pakao. Zbog toga što nisu bila krštena nisu mogla biti niti spašena. Stoga su crkveni teolozi još u srednjem vijeku stvorili teoriju o *limbu*, stanju u kojem duše djece umrle bez krštenja ne zaslužuju blaženstvo, a pošto nisu počinila nikakav grijeh, ne zaslužuju niti kaznu.¹⁰⁰

Prema zapisima kanonskih vizitacija katoličkih župa u Slavoniji u 18. stoljeću vidljivo je da je utjecaj Katoličke crkve bio značajan. Stanovništvo je živjelo pod vjerskim nadzorom, što je utjecalo na brojne društvene pojave. Interkonfesionalnih brakova je bilo malo, kao i izvanbračne djece. Gotovo nigdje se ne spominje problem nekrštenih osoba, jer su gotovo svi pripadnici katoličke zajednice bili kršteni. Problem nekrštenih osoba gotovo isključivo se javljao u slučaju smrti nekrštene novorođenčadi.¹⁰¹

Najveći problem kod krštenja novorođenčadi predstavljala su naselja, odnosno sela koja su bila udaljena i po nekoliko sati hoda od sjedišta župe. Zbog udaljenosti, svećenici nisu bili u mogućnosti brzo stići do novorođenog djeteta, a ni obitelj ni kumovi nisu mogli brzo odnijeti dijete svećeniku. U takvim se slučajevima moglo dogoditi da dijete umre bez da je primilo sakrament krštenja. Upravo zbog važnosti sakramenta krštenja Katolička je crkva u 18. stoljeću imala razvijenu praksu osposobljavanja primalja za krštenje u slučaju nužde. U kanonskim se vizitacijama primalje koje su bile osposobljene za krštenje djece u nuždi (*in casu necessitatis*) spominju od sredine 18. stoljeća.¹⁰²

Latinska riječ za krštenje je *baptism*, a u matičnim knjigama krštenih župe Miholjac na mjestima gdje su se podaci unosili opisno/narativno, krštenik je označen kao *bapt.*, ponekad i *infans*, dok je u tabličnom unošenju podataka, svećenik koji dodjeljuje sakrament krštenja upisan kao *baptisans/baptizans*, dok je krštenik nazvan *infans*.¹⁰³

¹⁰⁰ R. Skenderović, „Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća“, str. 154.

¹⁰¹ Isto, str. 154.

¹⁰² Isto, str. 155.

¹⁰³ Riječ *infans* označava dojenče.

9. GODIŠNJA RASPODJELA KRŠTENJA U ŽUPI MIHOLJAC 1722.-1800.

U matičnim knjigama krštenih župe Miholjac 1722.-1736., 1738.-1753., 1753.-1771., 1771.-1823. u razdoblju od 1722. do 1800. godine, ukupno je zabilježeno 14.621 krštenje. Budući da su najraniji zapisi u matičnim knjigama krštenih iz 1722. godine, riječ je o ukupno 79 godina, što znači da je prosječno godišnje bilo 185,08 krštenja. Najraniji zapis krštenja zabilježen je 23. ožujka 1722. godine, kada je krštena *Anna Soskich*, kćer *Georgiusa* i *Anne*, iz Miholjca.¹⁰⁴

S obzirom da je krštenje bilo pravilo i obaveza, i bez obzira na ranije spomenutu mogućnost da neka rođena djeca nisu krštena, ipak se može pretpostaviti da broj krštenja u značajnoj mjeri odgovara ukupnom broju rođenja. Promatrano prema godinama, najveći broj krštenja zabilježen je 1780. godine, kada je zabilježeno ukupno 355 krštenja, što iznosi 2,43% svih krštenja. Više od 300 krštenja zabilježeno je još u tri godine, i to 1770., kada je u matičnu knjigu upisano 324 krštenja, odnosno 2,22% svih krštenja, potom 1769. godine, kada je upisano 320 krštenja, odnosno 2,19% svih krštenja, te 1765. godine, kada je zabilježeno 308 krštenja, odnosno 2,11% svih krštenja.

Godina s najmanjim brojem krštenja, gdje su podaci redovito vođeni, je 1727. godina, kada je upisano svega 35 krštenja, odnosno 0,24% svih krštenja. Slijedi 1728. godina sa 45 krštenja, odnosno 0,31% svih krštenja. Najmanji broj krštenja, gdje podaci o krštenjima nisu redovito vođeni, zabilježen je 1738. godine, kada je u matičnu knjigu upisano 14 krštenja, odnosno 0,10% svih krštenja, ali se ona odnose samo na dva mjeseca te godine, na studeni i prosinac. Slijedi 1741. godina, u kojoj je zabilježeno 40 krštenja, odnosno 0,27% svih krštenja, ali se ta brojka odnosi samo na mjesec od kolovoza pa do kraja godine. Tijekom 1737. i 1740. godine došlo je do prekida u kontinuitetu bilježenja zbog čega nije upisano niti jedno krštenje.

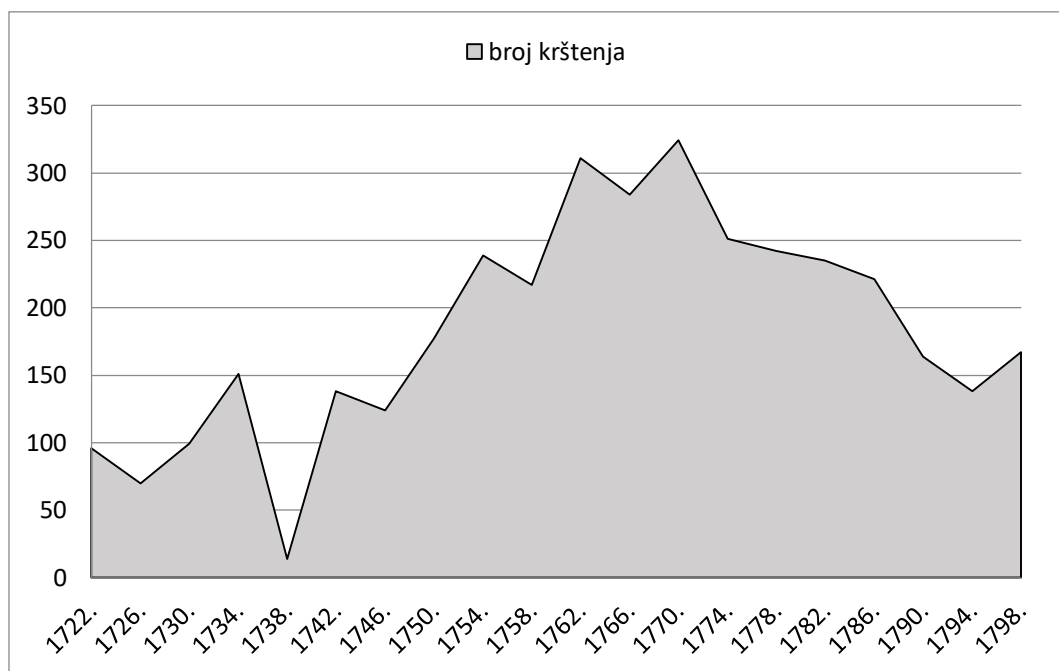
Tablica 1. Broj krštenja u župi Miholjac po godinama 1722.-1800.

Godina	Ukupno krštenja	Godina	Ukupno krštenja	Godina	Ukupno krštenja
1722.	96	1749.	168	1776.	263
1723.	120	1750.	177	1777.	269
1724.	149	1751.	199	1778.	242
1725.	96	1752.	184	1779.	274
1726.	70	1753.	193	1780.	355
1727.	35	1754.	239	1781.	269
1728.	45	1755.	217	1782.	235
1729.	125	1756.	263	1783.	192
1730.	99	1757.	221	1784.	224

¹⁰⁴ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1722.-1736., knjiga 333, signatura 235.

1731.	117	1758.	217	1785.	239
1732.	94	1759.	226	1786.	221
1733.	96	1760.	257	1787.	182
1734.	151	1761.	284	1788.	166
1735.	182	1762.	311	1789.	127
1736.	159	1763.	289	1790.	164
1737.	0	1764.	297	1791.	140
1738.	14	1765.	308	1792.	147
1739.	110	1766.	284	1793.	132
1740.	0	1767.	296	1794.	138
1741.	40	1768.	266	1795.	147
1742.	138	1769.	320	1796.	176
1743.	150	1770.	324	1797.	129
1744.	154	1771.	267	1798.	167
1745.	161	1772.	249	1799.	153
1746.	124	1773.	262	1800.	156
1747.	154	1774.	251	UKUPNO	14621
1748.	172	1775.	294		

Grafikon 1. Kretanje broja krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.

U sedamdesetogodišnjem razdoblju od 1731. do 1800. godine ukupno je zabilježeno 13.786 krštenja, ukupno 94,29% svih krštenja. Prosječan godišnji broj krštenja iznosio je 196,94.

Proučavano po desetljećima, najveći broj krštene djece zabilježen je u desetogodišnjem razdoblju od 1761. do 1770. godine, kada je kršteno 2.979 djece, što iznosi ukupno 21,61% sve

krštene djece u tom sedamdesetogodišnjem razdoblju. Prosječan broj krštenja po godini u navedenom desetljeću iznosi 297,9.

Od desetogodišnjeg razdoblja 1731.-1740., kada je zabilježen najmanji broj krštenja, 923, odnosno prosječno godišnje 92,3 krštenja, broj krštenja raste sve do desetljeća 1761.-1770. godine, kada je zabilježen najveći broj krštenja, ukupno 2.979 krštenja. U sljedećem desetogodišnjem razdoblju, 1771.-1780., broj krštenja je još uvijek visok, a iznosi 2.726 krštenja, odnosno 19,77% svih krštenja u tom sedamdesetogodišnjem razdoblju (prosječno po godini broj krštenja iznosi 272,6). Tek od sljedećeg desetogodišnjeg razdoblja, 1781.-1790. godine, primjećuje se pad broja krštenja. Broj krštene djece u tom desetljeću iznosi 2.019, što prosječno godišnje iznosi 201,9 krštenja. U posljednjem desetljeću, od 1791. do 1800. godine, broj upisane krštene djece je 1.485, što prosječno godišnje iznosi 148,5 krštenja. Najmanji broj krštenja zabilježen je u desetogodišnjem razdoblju od 1731. do 1740. godine, kada je upisano ukupno 923 krštenja u godini, što čini ukupno 6,7%. krštenja. U tom desetogodišnjem razdoblju prosječan godišnji broj krštenja iznosio je 92,3. Važno je napomenuti da je u tom desetogodišnjem razdoblju došlo do prekida u kontinuitetu bilježenja krštenja, stoga podaci nedostaju za cijelu 1737. i 1740. godinu, a djelomično i za 1738. godinu. Razlika između desetogodišnjeg razdoblja sa najvećim i najmanjim brojem krštenja iznosi 2.056 krštenja.

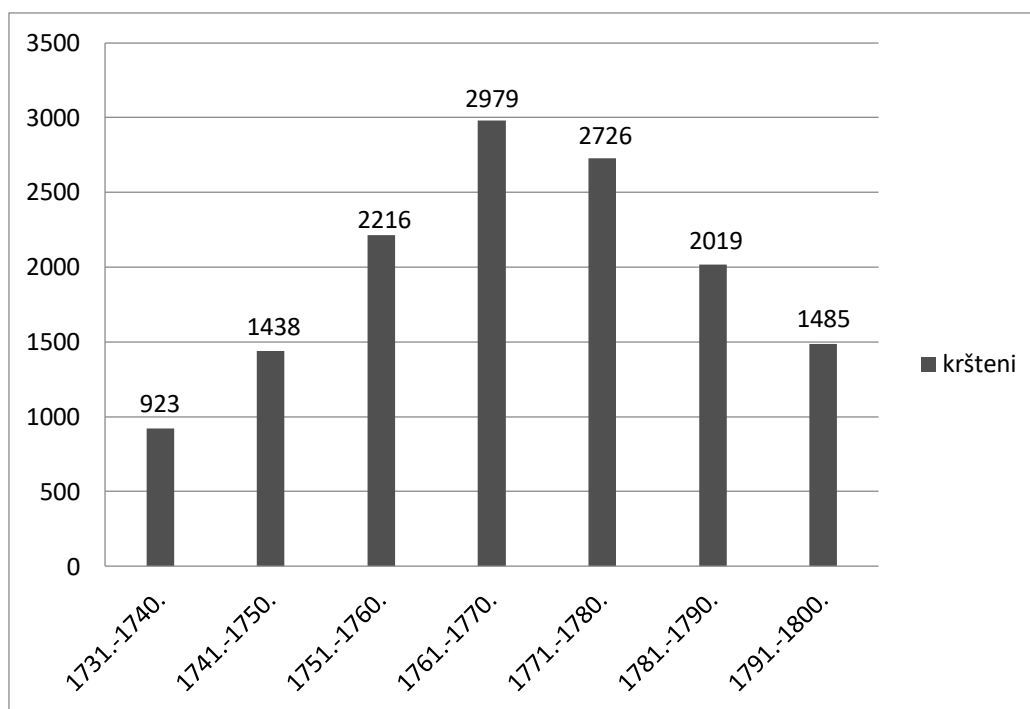
Porast broja krštenja zabilježen je od desetogodišnjeg razdoblja 1731.-1740. godine. Taj broj raste sve do desetogodišnjeg razdoblja 1761.-1770., a u razdoblju od 1771. do 1800. on je još uvijek visok, dok u sljedećem desetogodišnjem razdoblju 1781.-1790. on znatnije opada. Početni rast broja krštenja u skladu je s porastom broja stanovnika, odnosno vjernika, što je vidljivo i iz kanonskih vizitacija. Nakon oslobođenja Slavonije od Osmanlija uslijedio je proces naseljavanja stanovnika na tim oslobođenim prostorima zbog čega se povećava i broj krštenja. Razlog pada broja krštenja vezan uz administrativno-teritorijalnu reorganizaciju župe Miholjac. Naime, od župe Miholjac odvojio se Sveti Đurađ kao posebna župa s filijalom Podgajci te se na taj način župa Miholjac teritorijalno smanjila, smanjio se broj vjernika, a samim time i broj krštenja.

Tablica 2. Prosječan broj krštene djece u župi Miholjac tijekom desetogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Razdoblje	Ukupno	Prosječno godišnje
1731.-1740.	923	92,3
1741.-1750.	1438	143,8

1751.-1760.	2216	221,6
1761.-1770.	2979	297,9
1771.-1780.	2726	272,6
1781.-1790.	2019	201,9
1791.-1800.	1485	148,5
UKUPNO	13786	196,94

Grafikon 2. Kretanje broja krštenih u župi Miholjac po desetogodišnjim razdobljima 1731.-1800.

Promatrano po petogodišnjim razdobljima od 1731. do 1800. godine, najveći broj krštene djece zabilježen je u petogodišnjem razdoblju od 1766. do 1770. godine, kada je zabilježeno ukupno 1.490 krštenja, što čini 10,81% svih zabilježenih krštenja u tom sedamdesetogodišnjem razdoblju, dok je prosječan godišnji broj krštenja 298. U petogodišnjem razdoblju od 1761. do 1765. godine broj upisa krštenja iznosi 1.489, samo jedno krštenje manje od petogodišnjeg razdoblja u kojem je upisan najveći broj krštenja. U ovom petogodišnjem razdoblju ukupno je zapisano 10,80% svih krštenja sedamdesetogodišnjeg razdoblja, a prosječan godišnji broj krštenja iznosi 297,8 krštenja. Najmanji broj krštenja zabilježen je u petogodišnjem razdoblju od 1736. do 1740. godine, kada je upisano 283 krštenja, odnosno 2,05% svih krštenja u tom sedamdesetogodišnjem razdoblju, a prosječan godišnji broj krštenja iznosio je 56,6. Važno je

napomenuti da je u tom petogodišnjem razdoblju došlo do prekida kontinuiteta bilježenja, stoga podaci nedostaju za cijelu 1737. i 1740. godinu, a djelomično i za 1738. godinu.

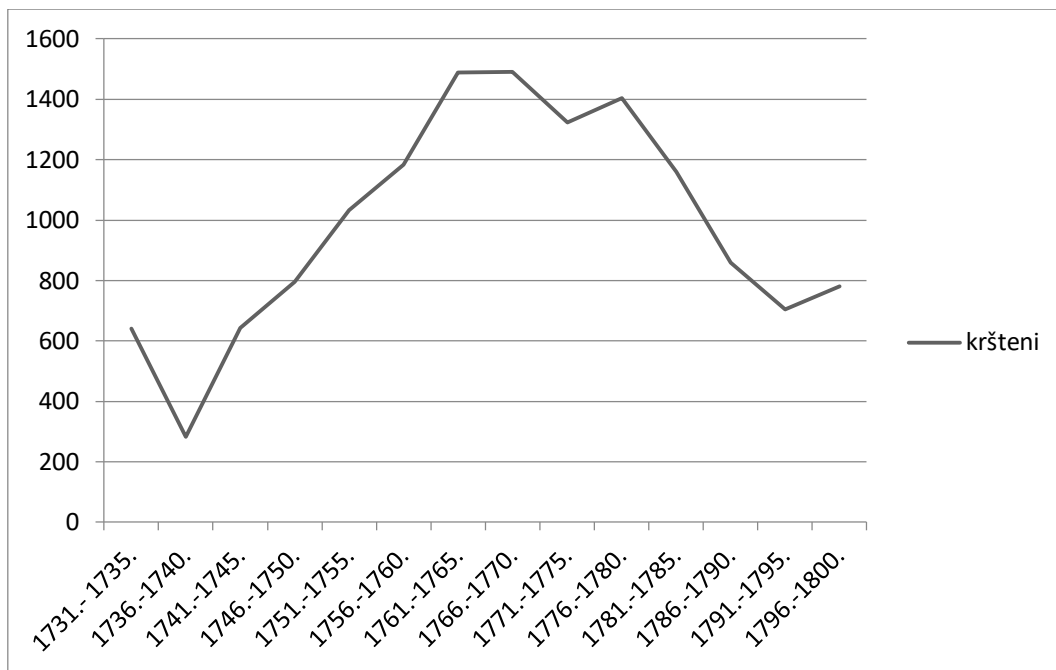
Broj krštenja neravnomjerno raste od petogodišnjeg razdoblja 1731.-1735., pa sve do petogodišnjeg razdoblja 1766.-1770., kada je upisan najveći broj krštenja. Tijekom petogodišnjih razdoblja 1771.-1775. i 1776.-1780. broj krštenja još uvijek je visok, dok od petogodišnjeg razdoblja 1781.-1785. broj krštenja počinje opadati. U posljednjem petogodišnjem razdoblju broj krštenja iznosi 781, odnosno 5,67%, a prosječan broj krštenja po godini iznosi 156,2. Razlika između petogodišnjeg razdoblja s najvećim i najmanjim broj krštenja iznosi 1.207 krštenja.

Rast broja krštenja od petogodišnjeg razdoblja 1731.-1735. godine u skladu je s porastom broja stanovnika/vjernika, a o tome nam govore kanonske vizitacije. Nakon oslobođenja Slavonije od Osmanlije dolazi do već spomenutog procesa naseljavanja stanovnika zbog čega se i povećava broj krštenja. Broj stanovnika znatnije opada od petogodišnjeg razdoblja 1781.-1785., a razlog za to je vezan uz administrativno-teritorijalnu reorganizaciju župe Miholjac, koja iz svog okruga, kao što je već navedeno, gubi Sveti Đurađ, koji se odvaja kao posebna župa s filijalom Podgajci. Na taj se način broj filijala župe Miholjac smanjio, a u skladu s time i broj stanovnika i krštenja.

Tablica 3. Prosječan broj krštenja tijekom petogodišnjih razdoblja u župi Miholjac od 1731.-1800.

Razdoblje	Ukupno	Prosječno godišnje
1731.- 1735.	640	128
1736.-1740.	283	56,6
1741.-1745.	643	128,6
1746.-1750.	795	159
1751.-1755.	1032	206,4
1756.-1760.	1184	236,8
1761.-1765.	1489	297,8
1766.-1770.	1490	298
1771.-1775.	1323	264,6
1776.-1780.	1403	280,6
1781.-1785.	1159	231,8
1786.-1790.	860	172
1791.-1795.	704	140,8
1796.-1800.	781	156,2
UKUPNO	13786	196,94

Grafikon 3. Kretanje broja krštenih u župi Miholjac tijekom petogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Godine s minimalnim brojem krštenja odnose se na početak promatranog razdoblja, od 1722. godine, od koje i kreću upisi u matične knjige, pa sve do 1741. godine. Najmanji broj krštenja, gdje su ona redovito upisivana, zabilježen je 1727. godine kada je u matičnu knjigu upisano 35 krštenja, što čini ukupno 0,24% krštenja. Sljedeće, 1728. godine, zabilježeno je 45 krštenja, što čini ukupno 0,31% svih krštenja.

Matične knjige tijekom 1738. i 1741. godine nisu redovito vođene. Tijekom 1738. godine u matičnu knjigu upisano je tek 14 krštenja, što čini ukupno 0,10% svih krštenja. No, u matičnoj knjizi nedostaje upis za veći dio te godine, a upisi kreću tek od studenoga 1738. godine. Brojka od 14 upisa krštenja odnosi samo na dva mjeseca u 1738. godini, na studeni i prosinac. Tijekom 1741. godine upisano je ukupno 40 krštenja, ali krštenja u ovoj godini bilježena su od kolovoza pa do kraja godine.

Broj krštenja u župi Miholjac 1722.-1800. u godinama s minimalnim brojem krštenja izrazito je manji od prosječnog godišnjeg broja krštenja. Tako je 1727. godine zabilježeno 35 krštenja, što je 5 puta manje od prosječnog godišnjeg broja krštenja, koji iznosi 185,08. Godine 1728. zabilježeno je 45 krštenja, što je 4 puta manje od prosječnog godišnjeg broja krštenja. U ostalim je godinama, 1722., 1725., 1730., 1732. i 1733., broj krštenja dvostruko manji od prosječnog godišnjeg broja krštenja.

Tablica 4. Godine s minimalnim brojem krštenih u župi Miholjac 1722.-1800.¹⁰⁵

Godina	1722.	1725.	1726.	1727.	1728.	1730.	1732.	1733.
Broj krštenih	96	96	70	35	45	99	94	96

Godine s maksimalnim brojem krštenja odnose se na posljednja četiri desetljeća promatranog razdoblja, počevši od 1761. godine pa sve do kraja proučavanog razdoblja, do 1800. godine.

Najveći broj krštenja zabilježen je 1780. godine, kada je u matičnu knjigu upisano 355 krštenja, odnosno 2,43% svih krštenja. U još samo četiri godine zabilježeno je više od 300 krštenja, i to 1770. godine, kada je kršteno 324 djece (2,22%), potom 1769. kada je kršteno 320 djece (2,19%) te 1765. godine, kada je kršteno 308 djece (2,11%).

Broj krštenja u župi Miholjac 1722.-1800. u godinama s maksimalnim brojem krštenja veći je od prosječnog godišnjeg broja krštenja. Tako je 1780. godine, broj krštenja bio skoro dvostruko veći¹⁰⁶ nego prosječan godišnji broj krštenja. U svim ostalim godinama s maksimalnim brojem krštenja, taj je broj za 1,5 do 1,7 puta veći od prosječnog godišnjeg broja krštenja.

Tablica 5. Godine s maksimalnim brojem krštenih u župi Miholjac 1722-1800.¹⁰⁷

Godina	1761.	1762.	1763.	1764.	1765.	1766.	1767.	1769.	1770.	1775.	1780.
Broj krštenih	284	311	289	297	308	284	296	320	324	294	355

¹⁰⁵ Godine s minimalnim brojem upisa odabrane su na temelju kriterija do 100 upisa krštenja po godini.

¹⁰⁶ Za točnije 1,92 puta broj krštenja u navedenoj 1780. godini je veći od prosječnog godišnjeg broja krštenja.

¹⁰⁷ Godine s maksimalnim brojem krštenja odabrane su prema kriteriju više od 280 upisa po godini.

10. MJESEČNA RASPODJELA KRŠTENJA

U ruralnim sredinama poljoprivredni su radovi poput sjetve, žetve i ubiranja plodova, znatno utjecali na ritam života. Demografske analize rođenih pokazale su kako postoje sezone u godini kada se rađalo više djece i sezone kada se rađalo manje djece.¹⁰⁸ Društveno-religijske norme, poljoprivredni ciklusi velikih radova, klimatske prilike kao što su temperatura, razdoblja kiša, razdoblja duže danje svjetlosti, kao i energetske čimbenici imali su najveći utjecaj na brojnost začeca u određenom dijelu godine. Crkvene zabrane i društvene norme također su imale veliki utjecaj na začeca, rođenja, a u skladu s time i na krštenja. Primjerice, vrijeme korizme je bilo vrijeme odricanja, tako da je za to razdoblje karakteristično manje začeca.¹⁰⁹ Energetske čimbenici (unos hrane u organizam) znatno su utjecali na reprodukciju, stoga se razdoblje nestašice uglavnom negativno odnosilo na broj začeca i poroda.¹¹⁰

Istraživanja koja su se bavila temom začeca i rođenja rezultirala su dvama modelima: američkim i europskim. U američkom modelu najviše je rođenih u rujnu, a najmanje u travnju i svibnju, odnosno u proljeće. U europskom modelu mnogo je rođenih u proljeće i ljeto, ali i u rujnu. Prema američkom modelu najveći se broj začeca događao u prosincu, a najmanji ljeti (srpanj – rujna), dok je u europskom modelu najveći broj začeca bio ljeti i u prosincu. Modeli pojedinih zemalja mogu se uglavnom uvijek svrstati u jedan od navedenih modela.¹¹¹

U župi Miholjac najviše je djece kršteno tijekom listopada, njih 1.488 (10,18%) i tijekom rujna, njih 1.471 (10,06%). Potom slijedi ožujak sa 1.386 krštenih (9,48%) i siječanj sa 1.375 krštenih (9,41%). Najmanje djece kršteno je u lipnju, njih 775 (5,3%) i svibnju, njih 994 (6,8%). Potom slijedi srpanj sa 1.014 krštene djece (6,94%), i prosinac sa 1.029 krštene djece (7,04%).

Tablica 6. Sezonska raspodjela krštenja po mjesecima u župi Miholjac 1722.-1800.

Godina	Mjesec												UKUPNO
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1722.	0	0	5	8	9	5	8	9	12	17	10	13	96
1723.	12	11	14	7	8	6	11	8	16	12	3	12	120
1724.	13	19	21	14	10	7	5	5	10	23	11	11	149
1725.	20	9	15	11	7	3	4	5	6	6	6	4	96
1726.	2	1	4	2	3	2	2	13	5	10	19	7	70
1727.	11	4	10	0	1	1	1	0	0	5	2	0	35

¹⁰⁸ Danijela Dobljanović, „Sezonska kretanja začeca/rođenja župe Svetvinčenat u 18. stoljeću“, *Povijesni prilozi*, 43 (43), Zagreb, 2012., str. 217.

¹⁰⁹ Isto, str. 218.

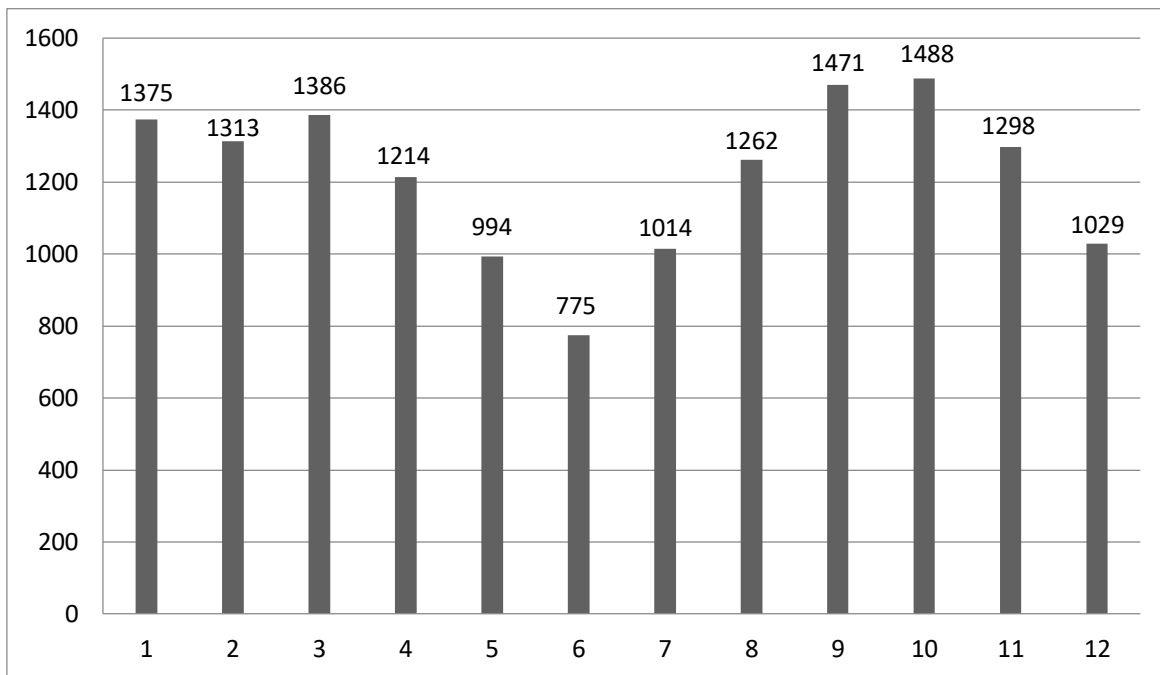
¹¹⁰ Isto, str. 219.

¹¹¹ Isto, str. 217.-218.

1728.	7	5	5	1	5	2	2	5	5	4	1	3	45
1729.	15	12	8	13	9	8	7	11	13	10	12	7	125
1730.	15	17	8	5	3	5	9	14	1	6	10	6	99
1731.	18	11	12	19	3	8	7	11	5	8	10	5	117
1732.	11	8	8	9	3	4	7	9	6	9	8	12	94
1733.	9	10	11	3	7	7	6	8	9	11	9	6	96
1734.	10	11	10	15	10	16	19	7	17	13	15	8	151
1735.	12	29	13	10	13	4	16	19	23	13	19	11	182
1736.	24	12	16	9	12	8	13	15	15	13	18	4	159
1737.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1738.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	10	14
1739.	13	10	10	8	3	0	1	7	13	13	23	9	110
1740.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1741.	0	0	0	0	0	0	0	5	13	9	6	7	40
1742.	7	13	2	8	10	11	11	15	15	20	20	5	137
1743.	13	9	19	12	6	12	8	8	19	10	18	16	150
1744.	13	10	14	14	14	12	12	10	15	20	14	6	154
1745.	26	13	14	14	20	10	7	14	12	8	14	9	161
1746.	13	10	8	7	5	8	3	12	18	14	14	12	124
1747.	10	14	9	16	13	5	12	13	20	23	14	5	154
1748.	15	16	22	17	10	8	14	11	19	17	16	7	172
1749.	22	29	12	2	13	7	12	17	19	16	13	6	168
1750.	6	8	19	22	8	9	7	21	23	16	26	12	177
1751.	19	15	17	21	13	8	15	17	24	21	18	11	199
1752.	15	27	26	6	12	7	11	17	14	16	17	16	184
1753.	17	17	15	7	11	5	15	13	27	21	18	27	193
1754.	26	15	19	12	22	17	21	23	16	39	18	11	239
1755.	11	18	25	16	15	15	18	17	19	23	20	20	217
1756.	29	24	23	20	15	9	21	22	31	22	26	21	263
1757.	25	16	25	13	14	16	18	16	25	19	20	14	221
1758.	20	24	19	18	13	11	15	14	21	21	18	23	217
1759.	20	20	30	21	15	4	15	20	14	23	30	14	226
1760.	24	24	28	23	10	21	13	20	32	21	20	21	257
1761.	17	14	35	24	28	20	26	26	26	31	16	21	284
1762.	37	24	26	33	17	22	18	29	28	33	25	19	311
1763.	26	26	33	37	33	22	23	14	23	16	19	17	289
1764.	22	46	28	21	13	12	23	29	28	36	24	15	297
1765.	30	25	19	28	23	7	26	29	28	33	36	24	308
1766.	29	26	23	24	15	11	20	26	33	24	26	27	284
1767.	31	31	21	21	15	18	16	35	27	32	33	16	296
1768.	24	23	15	22	15	10	23	24	29	38	28	15	266
1769.	26	29	26	40	22	19	24	23	35	33	20	23	320
1770.	37	37	31	27	26	17	17	24	46	30	20	12	324
1771.	23	37	38	25	10	15	18	21	26	25	12	17	267
1772.	28	22	24	23	23	17	12	19	16	26	23	16	249

1773.	26	24	31	21	16	16	25	24	27	14	23	15	262
1774.	22	26	24	12	19	11	18	17	27	28	22	25	251
1775.	32	25	31	33	24	10	18	27	28	34	14	18	294
1776.	26	30	35	20	13	11	20	21	22	31	17	17	263
1777.	20	32	25	18	18	15	14	21	33	23	24	26	269
1778.	27	24	17	20	15	15	14	35	27	19	18	11	242
1779.	23	26	28	26	19	13	14	19	34	33	20	19	274
1780.	25	31	29	30	35	23	28	43	43	28	26	14	355
1781.	19	17	23	27	26	12	15	21	21	36	30	22	269
1782.	20	23	21	16	19	8	14	21	33	31	22	7	235
1783.	20	12	21	15	8	13	17	13	19	22	20	12	192
1784.	15	13	19	22	16	15	24	23	15	21	22	19	224
1785.	27	23	24	25	22	12	15	18	16	21	14	22	239
1786.	15	13	14	14	9	15	18	22	33	31	23	14	221
1787.	24	9	19	18	14	6	6	25	18	13	15	15	182
1788.	16	22	17	10	8	9	13	11	15	17	16	12	166
1789.	13	11	8	11	10	12	12	8	13	11	12	6	127
1790.	12	14	24	16	17	7	13	8	14	13	10	16	164
1791.	4	4	16	16	9	10	8	16	16	18	12	10	139
1792.	15	9	17	14	15	9	7	10	14	13	12	12	147
1793.	12	8	5	13	8	10	8	14	17	15	10	12	132
1794.	7	11	20	5	9	7	8	11	12	17	17	14	138
1795.	23	10	15	14	9	8	10	15	8	12	15	8	147
1796.	23	14	15	14	18	11	16	21	9	14	8	13	176
1797.	13	13	11	8	4	6	9	14	13	12	17	9	129
1798.	12	17	16	17	5	6	10	10	20	18	16	20	167
1799.	15	12	13	19	13	8	12	9	14	17	9	12	153
1800.	16	9	13	12	11	6	16	15	13	17	12	16	156
UKUPNO	1375	1313	1386	1214	994	775	1014	1262	1471	1488	1298	1029	14619
Udio (%)	9,41	8,98	9,48	8,3	6,8	5,3	6,94	8,63	10,06	10,18	8,88	7,04	100

Grafikon 3. Sezonsko kretanje krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.

Iz tablice 6. i grafikona 3. vidljivo je kako je najveći broj djece, u razdoblju od 1722. do 1800., kršten tijekom jeseni, i to u rujnu i listopadu, njih ukupno 2.959 (20,24%), a potom slijede siječanj i ožujak, u kojima je kršteno ukupno 2.761 djece (18,88%). Najmanji broj djece kršten je u proljeće, tijekom svibnja i lipnja, njih ukupno 1.769 (12,1%). Potom slijedi srpanj sa 1.014 i prosinac sa ukupno 2.043 krštene djece (13,97%).

Iako je za tek 451 krštenika (3,08%) zabilježen datum rođenja, može se pretpostaviti da je običaj, bar u tih 3,08% slučajeva, bio krstiti djete ubrzo nakon rođenja.¹¹² Ako to pretpostavimo i za sve ostale slučajeve, osim slučajeva iznimki, može se zaključiti da se najveći broj začeca događao tijekom zime, odnosno tijekom prosinca i siječnja, što se poklapa s američkim modelom. Uzimajući u obzir činjenicu da je miholjački kraj u 18. stoljeću bio poljoprivredno područje u kojem su dominirale livade, pašnjaci i polja, može se zaključiti da su tijekom ljetnih mjeseci i tijekom rujna ljudi bili zauzeti različitim poslovima na zemlji te da su više vremena provodili izvan kuće obavljajući različite poslove.

¹¹² Više o tome u sljedećem poglavlju *Vremensko razdoblje između rođenja i krštenja*.

11. RAZDOBLJE IZMEĐU ROĐENJA I KRŠTENJA

U matičnim knjigama krštenih župe Miholjac u 18. stoljeću, od ukupno 14.621 krštenog djeteta, za njih 451 (3,08%) zabilježen je datum rođenja. Na temelju zabilježenog datuma rođenja, u 451 slučaju krštenja, može se odrediti nakon kojeg razdoblja nakon rođenja je uslijedilo krštenje. Tako je u 55 slučajeva dijete kršteno na isti dan rođenja (12,20%), a najveći broj djece, njih 139, kršteno je dan nakon rođenja (30,82%). Ukupno je zabilježeno 81 dijete koje je kršteno dva dana nakon rođenja (17,96%), 49 djece je kršteno tri dana nakon rođenja (10,86%), a njih 53 četiri dana nakon rođenja (11,75%). Ukupno 25 djece je kršteno pet dana nakon rođenja (5,54%), a njih 19 šest dana nakon rođenja (4,21%), dok je 10 djece kršteno sedam dana nakon rođenja (2,22%). Zabilježeno je i dvoje djece koje je kršteno osam dana nakon rođenja (0,44%), 5 djece devet dana nakon rođenja (1,11%), 4 djece deset dana nakon rođenja (0,89%), a njih dvoje jedanaest dana nakon rođenja (0,44%). Po jedno dijete je kršteno 13, 14, 15 i 17 dana nakon rođenja (po 0,22%). Zabilježeno je i jedno dijete (0,22%) koje je kršteno 44 dana nakon rođenja, i to *Rosa*, kći *Nicolausa* i *Marie*, rođena 29. svibnja, a krštena 12. srpnja 1722. godine.¹¹³

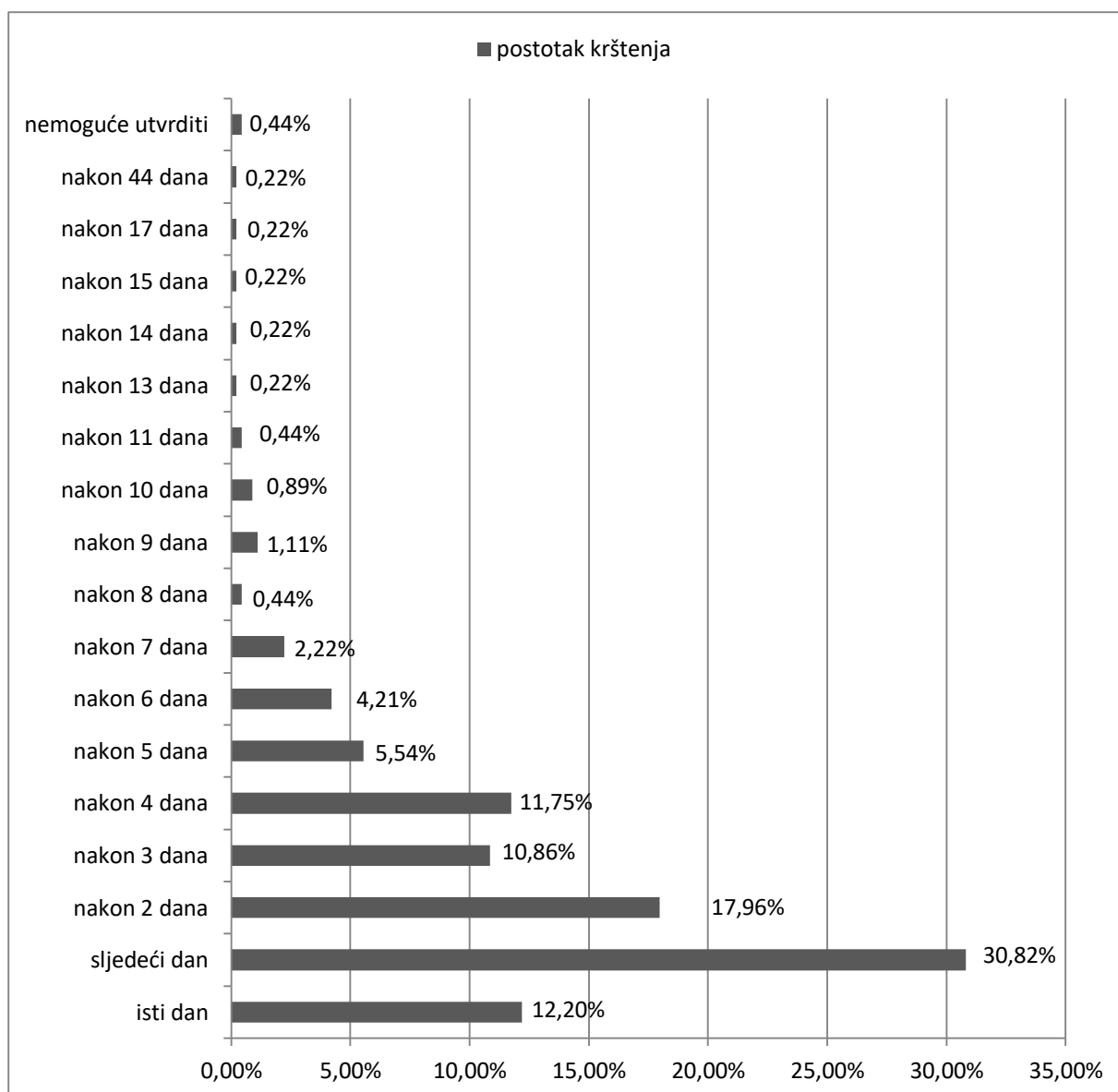
Može se zaključiti da se krštenje obavljalo najčešće na sam dan rođenja te u roku od pet dana nakon rođenja.¹¹⁴ Razlog tomu je visoka smrtnost djece u predmodernom razdoblju, zbog čega je razvijena praksa da se dijete krsti što prije, uglavnom u prvim danima nakon rođenja.¹¹⁵ Vrijeme krštenje u župi Miholjac u 18. stoljeću ovisilo je ponajviše o zdravstvenom stanju djeteta i strahu da dijete ne umre prije krštenja.

¹¹³ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1722.-1736., knjiga 333, signatura 235.

¹¹⁴ Ankica Džono Boban i Irena Ipšić u članku "Krsni i vjenčani kumovi u župi Drenovci (1870-1871)" (Zagreb, 2018., br.56/2, str. 504.) donose podatak (na temelju istraživanja) da se u Drenovcima krštenje obavljalo odmah nakon poroda, jer je većina djece krštena na dan rođenja (76,7%), a svako peto dijete samo dan nakon rođenja (21,7%).

¹¹⁵ R. Skenderović, „Smrtnost nekrštene novorođenčadi kao problem u istraživanju nataliteta i mortaliteta katoličkih zajednica u Slavoniji, Srijemu i Baranji tijekom 18. stoljeća“, str. 154-155.

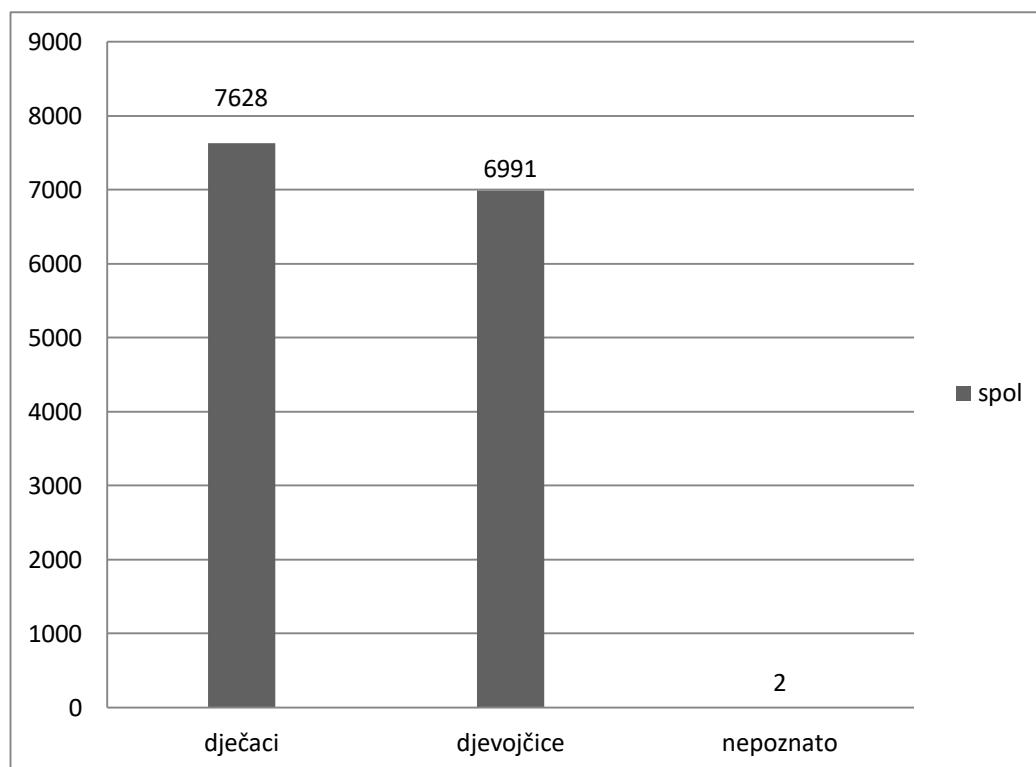
Grafikon 4. Razdoblje između rođenja i krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.

12. SPOLNA STRUKTURA KRŠTENIH

Od 14.621 krštenja, ukupno je kršteno 7.628 muške djece, što čini 52,17% svih krštenja i 6.991 ženske djece, što čini ukupno 47,81% svih krštenja. Kršteno je 637 muške djece više nego ženske, odnosno kršteno je 4,36% više dječaka nego djevojčica. Ukupno su zabilježena dva slučaja (0,01% svih krštenja) u kojima je spol krštenik nepoznat zbog toga što ime krštenika nije upisano. Prvi puta ime krštenika nije upisano na krštenju 21. siječnja 1742. godine, iako je poznato prezime krštenika, *Barkovich*, ime roditelja, *Michael* i *Joanna Barkovich* te mjesto podrijetla krštenika, Moslavina. Uz sve podatke zapisano je i ime kume.¹¹⁶ Ime krštenika nije zapisano i na krštenju 12. kolovoza 1791. godine, ali je zapisano da je dijete krstila babica, te je pod imenom krštenika zapisano *Sine Nomine* (bez imena). No, ipak, i u ovom slučaju su zabilježeni roditelji krštenika, *Marcus* i *Mariana Golinacz*, te mjesto podrijetla krštenika, Donji Miholjac.¹¹⁷

Grafikon 5. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac 1722.-1800.

U sedamdesetogodišnjem razdoblju od 1731. do 1800. godine, kao što je već spomenuto, ukupno je zabilježeno 13.786 krštenja, što predstavlja 94,29% svih krštenja. Od 13.786 krštenja,

¹¹⁶ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1738.-1753., knjiga 334, signatura 236, svezak I.

¹¹⁷ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1771.-1823., knjiga 336, signatura 238, svezak III.

kršteno je ukupno 7.189 muške djece (52,15%) te 6.595 ženske djece (47,84%), dok je u 2 krštenja (0,01%) spol krštenika nepoznat. Prosječan godišnji broj krštenja iznosio je 196, 94.

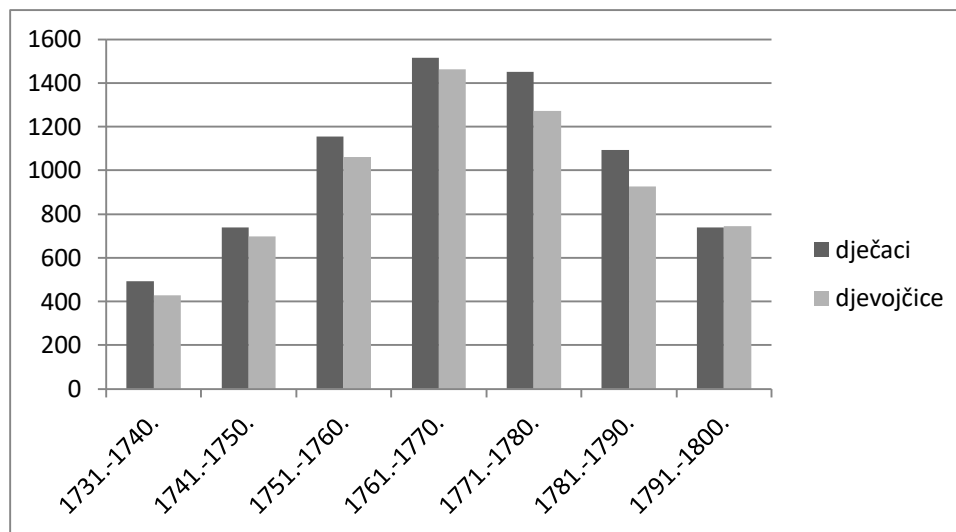
U desetogodišnjem razdoblju 1761.-1770. kršten je najveći broj djece, njih 2.979, od toga 1.516 dječaka (11%) i 1.463 djevojčice (10,61%). U desetogodišnjem razdoblju 1731.-1740. kršten je najmanji broj djece, njih 923, od toga 494 dječaka (3,58) i 429 djevojčica (3,11%).

Najveća razlika između krštene muške i ženske djece zabilježena je u desetogodišnjem razdoblju 1771.-1780. kada je kršteno 178 dječaka više nego djevojčica. Tada je kršteno 53,26% dječaka u odnosu na ukupan broj djece krštene u tom desetljeću. Velika razlika između muške i ženske djece zabilježena je i u sljedećem desetogodišnjem razdoblju, 1781.-1790., kada je kršteno 167 dječaka više nego djevojčica. Tada je kršteno 54,14% dječaka u odnosu na ukupan broj djece krštene u tom desetljeću. Najmanja razlika između krštene muške i ženske djece zabilježena je u posljednjem desetogodišnjem razdoblju, 1791.-1800., kada je kršteno tek 4 djevojčice više nego dječaka. Tada je kršteno 50,10% djevojčica u odnosu na ukupan broj krštene djece u tom desetljeću.

Tablica 7. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom desetogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Razdoblje	Dječaci	Djevojčice	Nepoznato	Ukupno
1731.-1740.	494	429	0	923
1741.-1750.	739	698	1	1438
1751.-1760.	1155	1061	0	2216
1761.-1770.	1516	1463	0	2979
1771.-1780.	1452	1274	0	2726
1781.-1790.	1093	926	0	2019
1791.-1800.	740	744	1	1485
UKUPNO	7189	6595	2	13786

Grafikon 6. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom desetogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

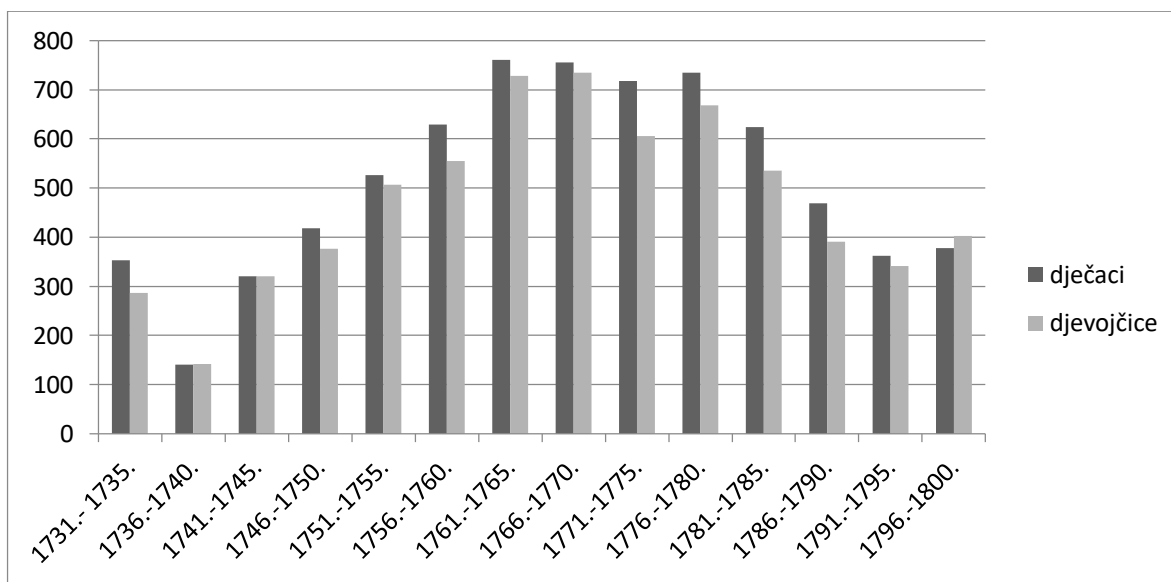

Promatrano po petogodišnjim razdobljima, najveći broj muške djece kršten je u razdoblju 1761.-1765., njih ukupno 761 (5,52%), dok je najveći broj ženske djece kršten u sljedećem petogodišnjem razdoblju, u kojemu je ujedno zabilježen najveći broj krštene djece uopće, 1766.-1770. U tome je razdoblju kršteno 735 djevojčica (5,33%). U petogodišnjim razdobljima 1736.-1740. i 1796.-1800. kršteno je više djevojčica nego dječaka. U razdoblju 1736.-1740. godine krštena je jedna djevojčica više, a u razdoblju 1796.-1800. kršteno je 25 djevojčica više nego dječaka. U razdoblju 1741.-1745. kršten je isti broj muške i ženske djece, njih 321 (2,33%). U svim ostalim petogodišnjim razdobljima kršteno je više dječaka nego djevojčica. Najveća razlika između krštenih dječaka i djevojčica zabilježena je u petogodišnjem razdoblju 1771.-1775., kada je kršteno 111 dječaka više nego djevojčica. Tada je kršteno 54,20% % dječaka u odnosu na ukupan broj krštene djece u tom petogodišnjem razdoblju. Najmanja razlika između muške i ženske krštene djece zabilježena je u već spomenutom razdoblju 1736.-1740. godine kada je krštena jedna djevojčica više. Tada je kršteno 50,18% djevojčica u odnosu na ukupan broj djece krštene u tom petogodišnjem razdoblju.

Tablica 8. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom petogodišnjih razdoblja 1731.-1800. godine

Razdoblje	Dječaci	Djevojčice	Nepoznato	Ukupno
1731.- 1735.	353	287	0	640
1736.-1740.	141	142	0	283
1741.-1745.	321	321	1	643
1746.-1750.	418	377	0	795
1751.-1755.	526	506	0	1032
1756.-1760.	629	555	0	1184
1761.-1765.	761	728	0	1489
1766.-1770.	755	735	0	1490
1771.-1775.	717	606	0	1323
1776.-1780.	735	668	0	1403
1781.-1785.	624	535	0	1159
1786.-1790.	469	391	0	860
1791.-1795.	362	341	1	704
1796.-1800.	378	403	0	781
UKUPNO	7189	6595	2	13786

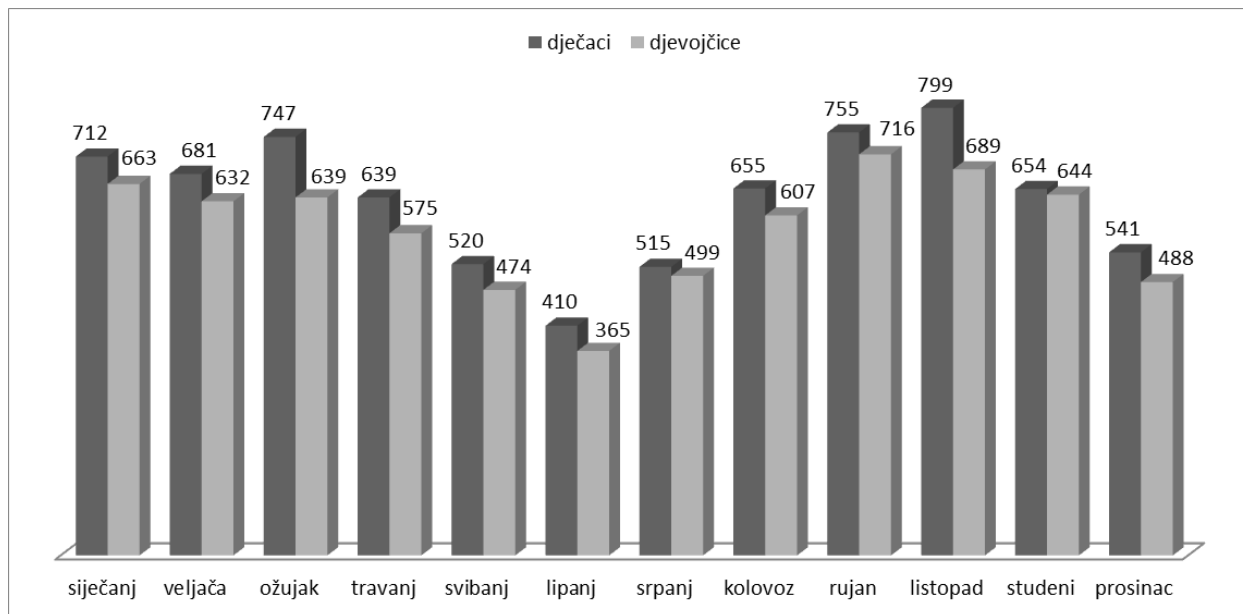
Grafikon 7. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom petogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Promatrano po mjesecima, najveći broj dječaka kršten je u listopadu (799 ili 5,8%), potom u rujnu (755 ili 5,48%) i ožujku (747 ili 5,42%). Najmanje dječaka kršteno je u lipnju (410 ili 2,97%), potom u srpnju (515 ili 3,74%), i u svibnju (520 ili 3,77%). Najveći broj krštenih djevojčica zabilježen je u rujnu (716 ili 5,19%), potom u listopadu (689 ili 5%) i u siječnju 663

(4,81%). Najmanji broj djevojčica krštenje u lipnju (365 ili 2,65%), potom u svibnju (474 ili 3,43%) i prosincu (488 ili 3,54%).

Grafikon 8. Ukupan broj krštenih dječaka i djevojčica po mjesecima u župi Miholjac za razdoblje 1722.-1800.

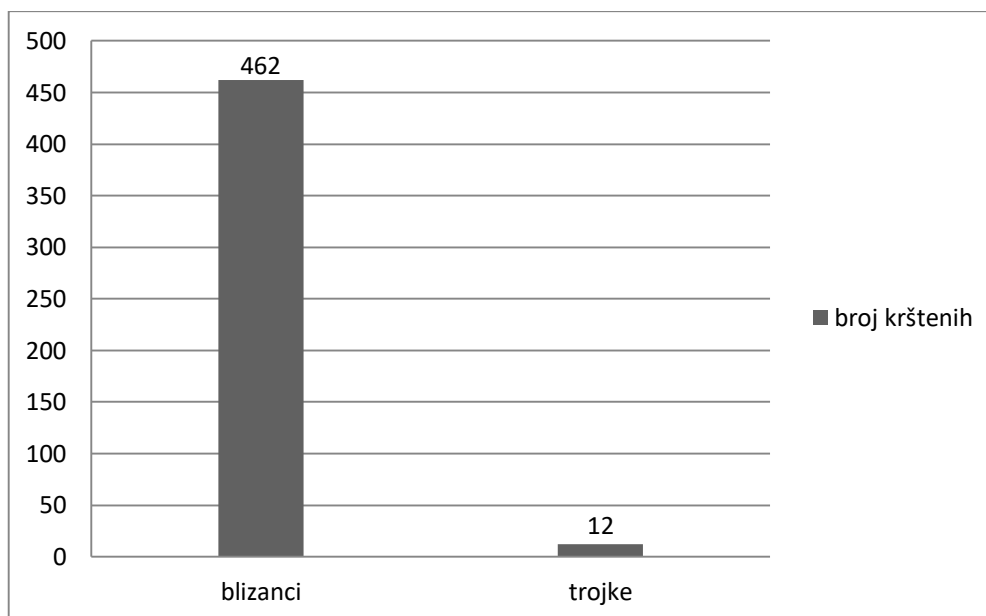

Iz grafikona 8. vidljivo je da je kršten veći broj dječaka nego djevojčica u svakom mjesecu. Najveća razlika između krštenih dječaka i djevojčica je u listopadu, kada je rođeno 110 dječaka više nego djevojčica, i u ožujku, kada je kršteno 108 dječaka više nego djevojčica. Najmanja razlika između krštenih dječaka i djevojčica je u studenom, kada je kršteno tek 10 dječaka više nego djevojčica.

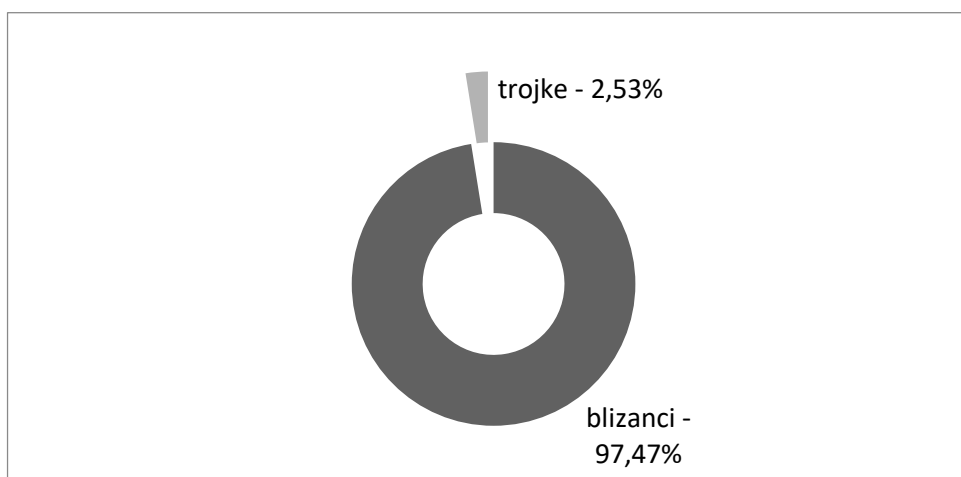
13. BLIZANCI I TROJKE

U matičnim knjigama krštenih svećenici su redovito posebno bilježili krštenje blizanaca, zapisujući *gemelli/gemelae* ispred ili nakon imena krštene djece. Ukupno je zabilježeno krštenje 231 para blizanaca, što čini 462 djece, odnosno 3,16% svih zapisa krštenja. Prosječno godišnje se krstilo 2,92 blizanačka para. Zabilježeno je 4 para trojki, odnosno 12 djece, što je 0,08% svih zapisa. Ako se blizanačkim parovima zbroje i trojke ukupno je kršteno 235 parova blizanaca i trojki, što prosječno godišnje iznosi 2,97 krštenja parova blizanaca i trojki. Sveukupno je zabilježeno krštenje 474 blizanaca i trojki, što iznosi ukupno 3,24% svih upisa.

Grafikon 9. Ukupan broj krštenih blizanaca i trojki u župi Miholjac 1722.-1800.

Grafikon 10. Postotak krštenih blizanaca i trojki u župi Miholjac 1722.-1800.

Prvo krštenje blizanaca u matičnim knjigama krštenih zabilježeno je 11. listopada 1722. godine, kada su krštene *Barbara* i *Hellena*, kćerke *Petrusa* i *Marie Radinovacz* iz Moslavine.¹¹⁸ Posljednji put krštenje blizanaca je zabilježeno 12. prosinca 1800. godine, kada su krštene *Theresia* i *Lucia*, kćerke *Matthiasa* i *Anastasio Rakitovacz* iz Donjeg Miholjca.¹¹⁹

Prvi puta u matičnim knjigama krštenje trojki zabilježeno je 10. travnja 1731. godine, kada su kršteni *Gorgius*, *Marcus* i *Chatarina Bosnensis*, djeca *Andreasa* i *Chatarine* iz Svetog Đurađa.¹²⁰ Drugi puta trojke su zabilježene 29. kolovoza 1754. godine kada su kršteni *Gemini Joannes*, *Josephus et Helena*. Roditelji krštenih trojki su *Maria* i *Mathias Greganich* iz Rakitovice.¹²¹ Treći puta, krštenje trojki, i to *Lucasa*, *Petrusa* i *Philippusa Volarvicha*, zabilježeno je 18. listopada 1781. godine, čija je majke *Eva* iz Podgajaca.¹²² Posljednji put, krštenje trojki je zabilježeno 23. lipnja 1800. godine, te je zapisano kako su *Petrus*, *Catharina* i *Magdalena Trin proles*. Trojke su djeca *Matthiasa* i *Anastasio Boczkovacz* iz Donjeg Miholjca.¹²³

U jednom slučaju krštenja blizanaca (0,43%), jedan od blizanaca je kršten 6., dok drugi 9. siječnja 1936. godine. *Andreas Sstarchevich* kršten je 6. siječnja, dok je *Paulus* kršten 9. siječnja. Obojica su sinovi *Andreasa* i *Marie* iz Svetog Đurađa.¹²⁴

¹¹⁸ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1722.-1736., knjiga 333, signatura 235.

¹¹⁹ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1771.-1823., knjiga 336, signatura 238, svezak III.

¹²⁰ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1722.-1736., knjiga 333, signatura 235.

¹²¹ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1753.-1771., knjiga 335, signatura 237, svezak II.

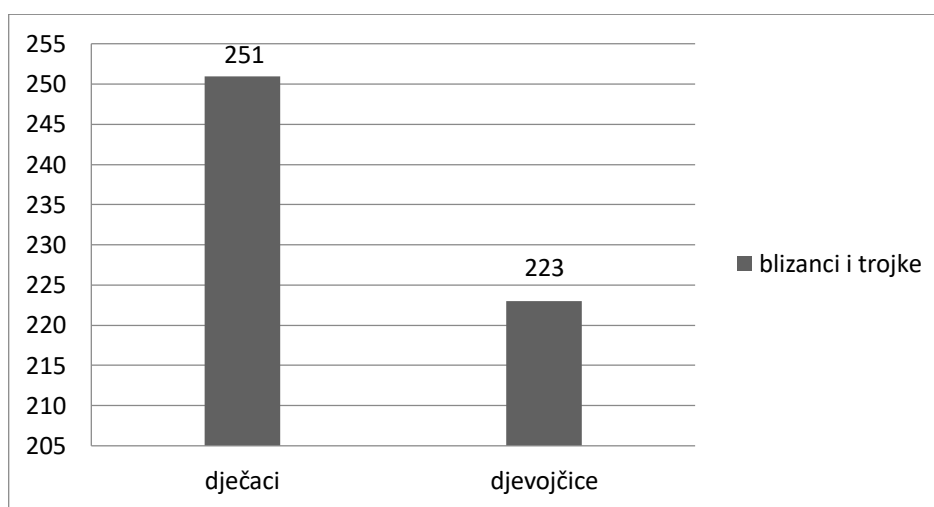
¹²² HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1771.-1823., knjiga 336, signatura 238, svezak III.

¹²³ Isto.

¹²⁴ HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1722.-1736., knjiga 333, signatura 235.

Što se tiče spolne strukture blizanaca, kršteno je nešto više muških blizanaca, njih 251 (52,95%) i 223 ženska blizanca (47,04%). Od ukupno 231 para blizanaca, 65 parova je ženskih blizanaca (28,14%), 75 parova je muških blizanaca (32,47%), a 91 par blizanaca je različitog spola (39,39%). Od ukupno 91 para blizanaca različitog spola, u 10 slučajeva (10,99%) muški blizanac se zove *Adam/Adamus*, a ženski blizanac *Eva*. Ova kombinacija imena bila je osobito popularna za blizance različitog spola. Dubravka Božić Bogović u članku „Južnobaranjsko društvo u matičnim knjigama 18. stoljeća“ navodi kako su roditelji blizancima različitog spola, u južnoj Baranji u 18. stoljeću, najradije davali već spomenuta imena, *Adamus* i *Eva*.¹²⁵

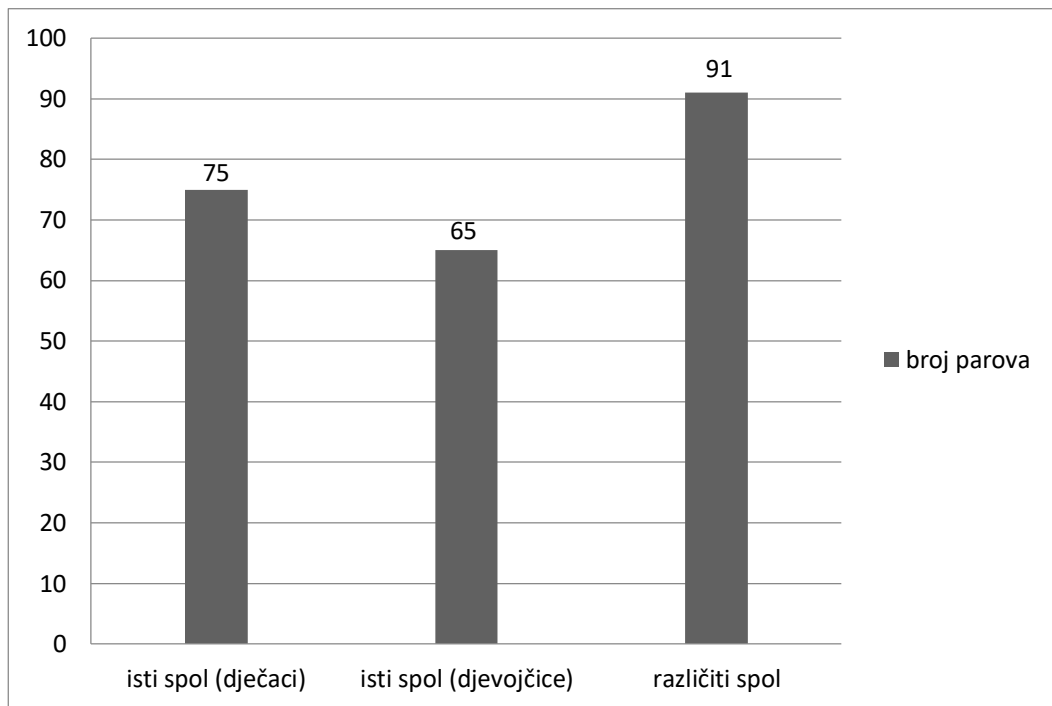
Grafikon 11. Spolna struktura krštenih blizanaca u trojki u župi Miholjac 1722.-1800.

U slučajevima krštenja trojki, ukupno je kršteno 8 dječaka (66,67%), i 4 djevojčice (33,33%). Samo u jednom slučaju krštenja trojki, svi su krštenici bili istog spola (dječaci), u ostala tri slučaja krštenici su bili različitog spola (u dva slučaja – dva dječaka i djevojčica te u jednom slučaju – dvije djevojčice i dječak).

¹²⁵ Dubravka Božić Bogović, „Južnobaranjsko društvo u matičnim knjigama 18. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, 50 (50), 2016., str. 123.

Grafikon 12. Spolna struktura blizanaca u župi Miholjac 1722.-1800.

14. NEZAKONITA DJECA

U matičnim knjigama krštenih redovito je bilježeno ukoliko je kršteno dijete bilo nezakonito. Nezakonita djeca zabilježena su kao *illegitimus/illegitima* ili *spurius/spuria*. Za oca nezakonitog djeteta ponekad se pisala bilješka *ignoratur* (nepoznat).

Ukupno je zabilježeno 15 nezakonite djece, što čini 0,10% svih krštenja. Od ukupno 15 krštenja nezakonite djece, kršteno je 8 dječaka (53,33%) i 7 djevojčica (46,67%). Što se tiče mjesečne raspodjele krštenja nezakonite djece, najviše je nezakonite djece kršteno u ožujku, njih 3 (20%), po dvoje nezakonite djece kršteno je u veljači, lipnju, listopadu i studenom (po 13,33%) te po jedno nezakonito dijete u siječnju, srpnju, rujnu i prosincu (po 6,67%). Tijekom travnja, svibnja i kolovoza nije kršteno niti jedno nezakonito dijete.

U jednom od petnaest slučajeva krštenja nezakonite djece (6,67%) zapisan je i datum rođenja. Tako se navodi da je *Martinus* rođen i kršten istog dana, 2. studenog 1723. godine. Ime majke krštenika je *Maria*, a navodi se i njezino djevojačko prezime, *Carniola*. Mjesto podrijetla majke je Našice, a ime oca se ne navodi. Navodi se da je *Maria Carniola Vagabunda*.

U 9 slučajeva krštenja nezakonite djece (60%) otac krštenika je nepoznat. Za njega se najčešće navodi da je *parens ignoratur*. Tako se u zapisu krštenja *Marie*, 30. siječnja 1770. godine navodi da je njezina majka *Anna*, ali se ne navodi prezime, ime oca niti mjesto podrijetla krštenika. Za oca krštenika piše bilješka *parens ignoratur*. Na krštenju *Josephusa*, 13. ožujka 1770. godine, čija je majka *Agatha*, ne navodi se ime oca, prezime niti mjesto, ali je zapisana bilješka kod majke da je *in Legitime matrimonio*.

U šest slučajeva krštenja nezakonite djece (40%) ime oca krštenika je navedeno. Primjer toga je krštenje *Antonius Abbasa*, gdje su poznata oba roditelja, *Michael* i *Anna*, te mjesto podrijetla krštenika, Donji Miholjac. Uz to, napisana je bilješka da je *Anna uxor illegitima*, što ukazuje na život majke u konkubinatu. U zapisu krštenja *Mathaeusa*, 20. rujna 1735. godine u Donjem Miholjcu, zapisano je ime oca, *Michael*, te bilješka da je on vojnik, tj. da je na noćnoj straži u satniji Sv. Antuna i da je iz nepoznate obitelji. Na ovom krštenju ime majke nije zabilježeno, tj. izostavljeno je iz nekog razloga. Postoji mogućnost da je majka nepoznata ukoliko je dijete ostavila na nekom mjestu, primjerice, crkvenom pragu. Ovo je jedan od 15 slučajeva krštenja nezakonite djece gdje je ime majke nepoznato (6,67%).

U šest slučajeva krštenja nezakonite djece (40%) prezime krštenika je poznato, s time da se jedno od tih šest prezimena (16,67%) odnosi na majčino djevojačko prezime.¹²⁶

Tablica 9. Broj krštenja nezakonite djece po godinama u župi Miholjac u 18. stoljeću

Godina krštenja	Broj nezakonite djece
1723.	1
1735.	1
1751.	1
1762.	1
1764.	1
1765.	1
1766.	1
1768.	1
1770.	2
1777.	1
1792.	2
1795.	1
1799.	1
UKUPNO	15

¹²⁶ Radi se o već navedenom slučaju krštenja *Martinusa*, sina *Marie Carniole* iz 1723. godine. HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1722.-1736., knjiga 333, signatura 235.

15. ZAKLJUČAK

Matične knjige predstavljaju jedan od temeljnih izvora za proučavanje povijesne demografije, odnosno povijesti stanovništva, prije pojave suvremenih popisa stanovništva. Važni izvori za povijesnu demografiju su starije matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih, a za Hrvatsku su to matične knjige prije 1785. godine, odnosno matične knjige prije provedbe prvog suvremenog popisa stanovništva. Pregled popisa najstarijih sačuvanih matičnih knjiga u Slavoniji otkriva da su se prvo počele voditi matične knjige krštenih, što otkriva hijerarhiju važnosti samih matičnih knjiga – matične knjige krštenih bile su najvažnije jer je krštenje, prema Katoličkoj crkvi, najvažniji i temeljni kršćanski sakrament.

Zbog visoke smrtnosti djece u predmodernom razdoblju, u župi Miholjac u 18. stoljeću razvijena je praksa da se dijete krsti što prije, uglavnom u prvim danima nakon rođenja. Vrijeme krštenje stoga je ovisilo ponajviše o zdravstvenom stanju djeteta i strahu da dijete ne umre prije krštenja.

Promatrano po desetogodišnjim razdobljima, matične knjige donose podatke o porastu broja krštenja od 1731.-1740., kada je broj krštenja bio najmanji, pa do 1761.-1770., kada je broj krštenja bio najveći. U sljedećem desetogodišnjem razdoblju, 1771.-1780. godine, broj krštenja bio je i dalje prilično visok. Od desetogodišnjeg razdoblja 1781.-1790. broj krštenja opada. Početni rast broja krštenja u skladu je s porastom broja stanovnika, odnosno vjernika, što je vidljivo iz kanonskih vizitacija. Nakon oslobođenja Slavonije od Osmanlija, dolazi do procesa naseljavanja tih krajeva, stoga se uz povećanje broja stanovnika povećava i broj krštenja. Razlog pada broja krštenja od desetogodišnjeg razdoblja 1781.-1790. vezan je uz administrativno-teritorijalnu reorganizaciju župe Miholjac. Naime, 1782. godine od župe Miholjac se odvojio Sveti Đurađ kao posebna župa s filijalom Podgajci i na taj se način teritorij župe Miholjac smanjio. U skladu s time, smanjio se i broj stanovnika, odnosno vjernika i broj krštenja.

Što se tiče spolne strukture krštenika, rađanje i krštenje većeg broja muške djece prati glavne trendove karakteristične za istočnu, odnosno kontinentalnu Hrvatsku. Rađanje i krštenje više muške nego ženske djece karakteristična je pojava za ljudsku populaciju.

U župi Miholjac kao ruralnoj sredini, najveći se broj stanovnika bavio poljoprivredom, osobito ratarstvom i stočarstvom, stoga su i poljoprivredni su radovi poput sjetve, žetve i ubiranja plodova, znatno utjecali na ritam života. Društveno-religijske norme, poljoprivredni

ciklusi velikih radova, klimatske prilike kao što su temperatura, razdoblja kiša, razdoblja duže danje svjetlosti, kao i energetske čimbenici imali su najveći utjecaj na brojnost začeca u određenome dijelu godine. Crkvene zabrane i društvene norme također su imale veliki utjecaj na začeca, rođenja, a u skladu s time i na krštenja. Primjerice, vrijeme korizme je bilo vrijeme odricanja, tako da je za to razdoblje karakteristično manje začeca. Energetske čimbenici koji su znato utjecali na reprodukciju, stoga se razdoblje nestašice uglavnom negativno odnosilo na broj začeca i poroda. Iako je za tek ukupno 451 krštenika zabilježen datum rođenja (3,08%), može se pretpostaviti da je običaj, bar u tih 3,08% slučajeva, bio krstiti djecu ubrzo nakon rođenja. Ako to pretpostavimo i za sve ostale slučajeve, osim slučajeva iznimki, može se zaključiti da se najveći broj začeca događao tijekom zime, odnosno tijekom prosinca i siječnja, što se poklapa s američkim modelom, kada se najveći broj začeca događao tijekom zime, i to u prosincu i siječnju, a najmanji ljeti. Uzimajući u obzir činjenicu da je miholjački kraj u 18. stoljeću bio poljoprivredno područje u kojem su dominirale livade, pašnjaci i polja, može se zaključiti da su tijekom ljetnih mjeseci i tijekom rujna ljudi bili zauzeti različitim poslovima na zemlji te da su više vremena provodili izvan kuće obavljajući različite poslove.

Analizom matičnih knjiga krštenih utvrđena su i prikazana do sada neistražena demografska obilježja donjomiholjačkog društva u 18. stoljeću. Ovo istraživanje otvara druga istraživačka pitanja donjomiholjačkog društva koja se mogu odnositi na proučavanje strukture obitelji ili na komparativna istraživanja koja bi ukazala na sličnosti i razlike stanovništva Donjeg Miholjca i nekih drugih područja u 18. stoljeću.

16. POPIS PRILOGA

Tablica 1. Broj krštenja u župi Miholjac po godinama 1722.-1800.

Tablica 2. Prosječan broj krštene djece u župi Miholjac tijekom desetogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Tablica 3. Prosječan broj krštenja tijekom petogodišnjih razdoblja u župi Miholjac od 1731.-1800.

Tablica 4. Godine s minimalnim brojem krštenih u župi Miholjac 1722.-1800.

Tablica 5. Godine s maksimalnim brojem krštenja u župi Miholjac 1722-1800.

Tablica 6. Sezonska raspodjela krštenja po mjesecima u župi Miholjac 1722.-1800.

Tablica 7. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom desetogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Tablica 8. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom petogodišnjih razdoblja 1731.-1800. godine

Tablica 9. Broj krštenja nezakonite djece po godinama u župi Miholjac u 18. stoljeću

Grafikon 1. Kretanje broja krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.

Grafikon 2. Kretanje broja krštenih u župi Miholjac po desetogodišnjim razdobljima 1731.-1800.

Grafikon 3. Sezonsko kretanje krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.

Grafikon 4. Razdoblje između rođenja i krštenja u župi Miholjac 1722.-1800.

Grafikon 5. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac 1722.-1800.

Grafikon 6. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom desetogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Grafikon 7. Spolna struktura krštenih u župi Miholjac tijekom petogodišnjih razdoblja 1731.-1800.

Grafikon 8. Ukupan broj krštenih dječaka i djevojčica po mjesecima u župi Miholjac za razdoblje 1722-1800.

Grafikon 9. Ukupan broj krštenih blizanaca i trojki u župi Miholjac 1722.-1800.

Grafikon 10. Postotak krštenih blizanaca i trojki u župi Miholjac 1722.-1800.

17. POPIS IZVORA I LITERATURE

17.1. Popis neobjavljenih izvora

1. Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1722-1736, knjiga 333, signatura 235.
2. Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1738-1753, knjiga 334, signatura 236, svezak I.
3. Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1753-1771, knjiga 335, signatura 237, svezak II.
4. Državni arhiv u Osijeku, *Zbirka matičnih knjiga*, HR-DAOS-500, Donji Miholjac, 1771-1823, knjiga 336, signatura 238, svezak III.

17.2. Popis objavljenih izvora

1. Sršan, Stjepan (ur.), *Visitationes Canonicae – Kanonske vizitacije, knjiga III.; Valpovačko-miholjačko područje 1730.-1830.*, Državni arhiv Osijek, Osijek, 2005., 103-111.
2. Sršan, Stjepan, *Stanovništvo i župe u Slavoniji 1745.-1774. godine*, Državni arhiv u Osijeku, 2007.
3. Sršan, Stjepan, *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*, Osijek 2000.

17.3. Popis literature

1. Božić Bogović, Dubravka, *Rođenje, brak i smrt – stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*, Ogranak Matice hrvatske u Belom Manastiru, Beli Manastir, 2013.
2. Božić Bogović, Dubravka, „Struktura stanovništva Srijema prema vjeroispovjesti u drugoj polovici 18. i početkom 19. stoljeća na osnovi podataka kanonskih vizitacija“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 27, 2009., 229-291.
3. Božić Bogović, Dubravka, „Južnobaranjsko društvo u matičnim knjigama 18. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, 50 (50), 2016., 99-136.
4. Doblanović, Danijela „Sezonska kretanja začeca/rođenja župe Svetvinčenat u 18. stoljeću“, *Povijesni prilozi*, 43 (43), Zagreb, 2012., 217-233.
5. Čučić, Vesna, “Dubrovačke matične knjige - dragocjen izvor za povijesna istraživanja”, *Arhivski vjesnik*, 48 (1), Zagreb, 2005.

6. Džono Boban, Ankica, Ipšić, Irena, "Krsni i vjenčani kumovi u župi Drenovci (1870-1871)", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 56 (2) Zagreb, 2018., 501-530.
7. Kiesler, Herbert, „Obredi: krštenje, pranje nogu i Gospodnje večera“, *Biblijski pogledi*, 13 (2), 2005., 183-212.
8. Krivošić, Stjepan, „Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige“, *Arhivski vijesnik*, 32 (1), 2014., str. 13.
9. Marković, Mirko, *Slavonija: povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
10. Maroslavac, Stjepan, *Donji Miholjac kroz stoljeća*, Župa sv. Mihaela arkandela, Donji Miholjac, 2007.
11. Matelja, Ante, „Aktualnost sakramenta krštenja“, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 57 (1), 2017., 24-40.
12. Skenderović, Robert, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*, Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2012.
13. Sršan, Stjepan, "Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku", *Arhivski vjesnik*, 30, 1987., 89-102.
14. Stipetić, Vladimir, Vekarić, Nenad, *Povijesna demografija Hrvatske*, HAZU, Zagreb, 2005.
15. Vrbanus, Milan, „Gospodarske prilike u Donjem Miholjcu i donjomiholjačkoj okolici u prvoj polovini 18. stoljeća“, *Donji Miholjac od XI. do XX. stoljeća: zbornik znanstvenog kolokvija „Donji Miholjac 1057.-2007.“*, Slavonski brod, 2010.
16. Wertheimer-Baletić, Alica, *Demografija, stanovništvo i ekonomski razvitak*, Informator, Zagreb, 1973.
17. Wertheimer-Baletić, Alica, *Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak*, drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje, Informator, Zagreb, 1982.
18. Wertheimer-Baletić, Alica, *Stanovništvo i razvoj*, MATE d.o.o., Zagreb, 1999.
19. Zlata Živaković-Kerže, „Dva posljednja stoljeća nadležnosti Pečuške biskupije u sjevernoj Slavoniji i Baranji“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, 9 (1), 2009., 465-470.

17.4. Popis izvora s interneta

1. Skupina autora, *Hrvatska enciklopedija: krštenje*. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 2012. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34242> (zadnji pristup: 23. srpnja 2018.)